

Taal is cruciaal

Taalontwikkeling in het mbo -
taalcoaches aan de slag in vakteams

Inhoud

Voorwoord	3
Van plan naar praktijk: over het project	4
Thema 1 Visie op taalontwikkeling	6
Portret ROC van Amsterdam, Werkmaatschappij RAI	8
Thema 2 Draagvlak voor taalbeleid	12
Portret ROC Zadkine, Opleidingencentrum Zorg, Welzijn, Sport en Bewegen	14
Thema 3 Expertise Nederlands in het opleidingsteam	18
Portret Drenthe College	20
Thema 4 Bekwaam in taalbeleid	24
Portret ROC Aventus Deventer	26
Thema 5 Van vereist taalprofiel naar relevante taaltaken	30
Thema 6 Intaketoetsen en diagnostische instrumenten	32
Portret ROC Aventus Apeldoorn	34
Thema 7 Taal in de vakles en op de werkvloer	38
Portret ROC Zadkine, Opleidingencentrum Handel en Uiterlijke verzorging	40
Thema 8 Ondersteunend taalonderwijs Nederlands	44
Portret Deltion College	46
Thema 9 Remediërend taalonderwijs	50
Portret ROC van Amsterdam Gooi en Vechtstreek	52
Thema 10 Examinering en beoordeling van taalvaardigheid	56
Over het ITTA	58

Voorwoord

De modernisering van het middelbaar beroepsonderwijs is een uitdaging van een ongekennde omvang. Een proces van vallen en opstaan. Er bestaan geen blauwdrukken en die komen er ook niet. Het is een periode die zich laat kenmerken door begrippen als visieontwikkeling, stimuleren, pionieren en uitproberen.

Iedere school staat voor de taak om het onderwijs aan te passen aan de nieuwe ontwikkelingen en inzichten. Veel scholen zoeken bijvoorbeeld naar mogelijkheden om onderwijsteams te ondersteunen bij het ontwikkelen van competentiegericht taalonderwijs. Doel: leerlingen afleveren met een goede taalbeheersing Nederlands. Dat betekent niet dat scholen als geïsoleerde eenheden moeten opereren in de zoektocht naar oplossingen voor het talenvraagstuk. Scholen kunnen veel baat hebben bij het delen van ervaringen door samen te werken in landelijke projecten.

Een goed voorbeeld van zo'n project waar door samenwerking en kennisdeling veel is bereikt is het project 'Taalontwikkeling in het MBO'. Belangrijke doelstelling bij aanvang van het project was het toegankelijker maken van kwalificerende beroepsopleidingen voor leerlingen met een taalachterstand Nederlands. Samenwerking tussen taal- en vakdocenten in de theorie en praktijk van de opleiding is een randvoorwaarde.

De ervaringen in het project 'Taalontwikkeling in het mbo' leren ons dat deelnemers deze doelstelling als uitermate inspirerend en motiverend ervaren. De eerste – forse – stappen in de richting van

verregaande samenwerking tussen docenten van de beroepsopleidingen en talendocenten zijn gezet. Daarbij is de koers en richting voor verdere ontwikkeling van samenhangende onderwijsprogramma's bepaald.

Ik hoop van harte dat deze publicatie voorziet in een behoefte en in de komende tijd zijn waarde zal bewijzen. Ik verwacht dat de in deze publicatie geboden praktijkvoorbeelden, interviews en discussiestukken een positieve bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkelingen rond het taalgebied Nederlands.

Rini Weststrate

Projectleider MBO 2010

Maart 2008

Van plan naar praktijk

In het landelijk project 'Taalontwikkeling in het mbo – taalcoaches aan de slag in vakteams' staat de concrete uitwerking van taalbeleid Nederlands in het beroepsonderwijs centraal. Bij de uitvoering van het project zijn vijf Regionale Opleidingscentra (ROC's) met in totaal acht opleidingsteams en ruim dertig taalcoaches betrokken.

Opdrachtgevers

Het project is uitgevoerd in opdracht van het procesmanagement MBO 2010 en een consortium van de volgende ROC's:

ROC van Amsterdam

Werkmaatschappij RAI (Zorg & Welzijn)
Gooi en Vechtstreek (Opleidingscentra Administratie & Techniek)

ROC Aventus

Apeldoorn (Sector Techniek)
Deventer (Sector Economie & Ondernemen)

Deltion College

Zwolle (Unit Zorg Welzijn)

Drenthe College

Emmen (Onderwijscluster Handel & Commercie)

ROC Zadkine

Rotterdam (Opleidingencentrum Welzijn, Sport en Beweging)
Rotterdam (Opleidingencentrum Handel & Uiterlijke verzorging)

Teamsgewijze aanpak van taalbeleid

De opleidingsteams hebben competentiegericht taalbeleid Nederlands geconcretiseerd, onder begeleiding van het Instituut voor taalonderzoek en taalonderwijs anderstaligen van de Universiteit van Amsterdam (ITTA). Taaldocenten zijn opgeleid tot taalcoaches: zij gaan de implementatie van taalbeleid in het team initiëren en monitoren. Opleidingsmanagers zijn nauw betrokken bij het treffen van taalgerichte maatregelen en de professionalisering van hun team. Samen met de teams zijn concrete plannen gemaakt voor de toekomstige inrichting van het Nederlands in het competentiegerichte onderwijsprogramma.

Taalbeleid in zeven fases

Het project is uitgevoerd van januari 2007 tot maart 2008. Bij de uitvoering is uitgegaan van het bestaande onderwijsmodel. Het project sluit aan op de actuele onderwijspraktijk. In de acht pilots zijn in een bestek van ruim een jaar tijd de volgende fases doorlopen:

- 1 Taalniveau-eisen Nederlands per opleiding concreet maken.
- 2 Systeem voor intake en diagnose bedenken en taalvolgsysteem opzetten.
- 3 Examinering en beoordelingssysteem van het Nederlands vaststellen.
- 4 Taalontwikkeling en taalactiviteiten stimuleren op school en op de werkvloer.
- 5 Vaklessen, prestaties en integrale opdrachten taal-toegankelijk maken.
- 6 Inhoud van ondersteunend Nederlands en vakgerichte taallessen samenstellen.
- 7 Remediërend taalonderwijs inrichten.

Opbrengsten van het project

- Deze brochure met portretten en discussiestukken.
- De tijdens het project ontwikkelde instrumenten en materialen zijn online beschikbaar via de website www.mbo2010.nl
- De overdrachtsconferentie 'Taal is cruciaal II' op 14 maart 2008.

1 Visie op taalontwikkeling

De meeste mbo-scholen formuleren pedagogische en vooral beroepsgerichte doelen voor hun deelnemers. Terecht: daarvoor zijn deze scholen opgericht. Maar vandaag de dag is het net zo noodzakelijk om taaldoelen te formuleren en een visie te ontwikkelen op de wijze waarop die doelen bereikt worden. Veel deelnemers zijn van huis uit niet taalvaardig genoeg om succesvol te zijn in de opleiding. Ook daarna, wanneer ze als volleerd beroepsbeoefenaar aan de slag gaan, blijkt hun taalvaardigheid vaak onvoldoende. Vroeger kwamen niet-taalvaardige leerlingen niet verder dan de ambachtsschool of de huishoudschool. Tegenwoordig stromen leerlingen, als gevolg van de vraag van de arbeidsmarkt, steeds vaker door naar hogere niveaus. Om een carrière op te kunnen bouwen, moeten leerlingen taalvaardiger worden. Hiervoor zijn ze afhankelijk van hun school en de activiteiten tijdens hun opleiding. De school moet dus een taalbeleidsvisie formuleren waarin staat op welke wijze het taalniveau van de deelnemers op een hoger plan gebracht wordt, en wat leerlingen en docenten daarvoor moeten doen.

Relatie taal en vak

Bij de uitoefening van het beroep wordt continu

taal gebruikt. De meeste beroepen vereisen in toenemende mate communicatieve vaardigheden van de vakman en vakvrouw. Dat heeft te maken met het grote aantal communicatiemiddelen. Daarbij willen klanten en gebruikers van diensten informatie en uitleg van zaken. Het ligt voor de hand dat leerlingen – willen ze hun vak naar behoren uitoefenen – vanaf dag één tegelijk met vakkennis de taal aanleren. Docententeams zullen op zoek moeten naar manieren van kennisoverdracht, didactische hulpmiddelen en opdrachten, die voor die simultane ontwikkeling kunnen zorgen.

Dat lijkt eenvoudig, maar is het niet. Een vaktekst is geschreven om informatie en kennis over te dragen, niet om de lezer leesvaardiger te maken. Docenten zullen aan die tekst moeten sleutelen. Of er moeten aanvullende taken en activiteiten rondom de tekst geconstrueerd worden zodat deze beide doelen gaat dienen. Bij alle vakontwikkende handelingen in de opleiding moet het team kijken of en hoe de taak of handeling bijdraagt aan taalontwikkeling. Kan de leerling na afloop beter lezen? Beter schrijven? Kent hij meer woorden en begrippen als die taak is afgerond?

'Drieslag taalontwikkeling'

1 Taal gebruiken in beroepsgerichte activiteiten:

Veel lezen, luisteren, schrijven en spreken op school en op stage, met adequate feedback op taalgebruik.

2 Taalles van een ervaren taaldocent:

Uitleg en oefening van regels en conventies van het vakgerichte Nederlands en de vaktaal.

3 Taalondersteuning en oefening individueel:

Werken aan persoonlijke taalproblemen - uitspraak, spelling, woordkennis en grammatica.

*Op de werkvloer worden
steeds meer eisen
gesteld aan communi-
catieve vaardigheden*

De drieslag

Taalontwikkeling op school gebeurt op drie manieren. Een deel van de taalontwikkeling vindt plaats in het vakinhoudelijke onderwijs: bij de ontwikkeling van vakkennis en tijdens de oefening voor het beroep. Het gaat om intensieve taalontwikkeling: veel en vaak doen. Bijvoorbeeld leesactiviteiten, schrijfactiviteiten en mondelinge activiteiten die in die lessen en bij die oefening – bijvoorbeeld in prestaties – plaats hebben. Taalontwikkelen vakonderwijs en taalstimulerende stageopdrachten helpen de taalvaardigheid alvast een eind op weg.

Daarnaast zal de taalcoach of de taaldocent in aparte lessen en zittingen aandacht besteden aan de regelsystemen van zinsbouw en vervoeging, van spelling en tekstopbouw en van uitspraak en melodie. Maar ook van de taalfuncties: wat is wanneer passend en wat niet? Die kennis en de beheersing van de regels en de systematiek is nodig ter ondersteuning van de vele taalactiviteiten in het vak, maar ook voor persoonlijke oefening en remediëring.

Dat laatste is het derde terrein van taalontwikkeling op school: de individuele oefening en het wegwerken van persoonlijke tekorten bijvoorbeeld bij spelling, uitspraak of woordenschat. Scholen kunnen hierbij gebruikmaken van computerprogramma's, maar vaak is persoonlijke feedback van een doorgewinterde taaldocent onontbeerlijk.

Doorlopende lijnen

Docententeams in het vmbo moeten zich afvragen of het taalniveau van hun leerlingen voldoende aansluit bij de vervolgfase. Mbo-docenten moeten zich dezelfde vraag stellen, maar in omgekeerde richting: sluit het instapniveau aan op het niveau van het vmbo-eindexamen? Docenten die het antwoord op die vragen niet onmiddellijk weten, zouden samen met hun collega's moeten kijken hoe beide schooltypen op elkaar kunnen aansluiten. Hetzelfde geldt voor de vervolgscholing. Bij elke afronding van een fase in het mbo, moeten de docenten weet hebben van de eisen van het vervolgniveau. Op deze manier organiseren docententeams doorgaande lijnen; niet alleen voor vakontwikkeling, maar ook voor taalontwikkeling.

Het gehele pakket van taaldoelen, niveaus, activiteiten én uitvoering, dus ook de concrete operationalisatie, is gestoeld op een visie op taalontwikkeling. De taalbeleidsvisie van een school staat idealiter beschreven in een ROC-breed gedragen taalbeleidsplan, dat vertaald wordt naar taalactieplannen op sector- en opleidingsniveau. Hier ligt een uitdaging voor de hedendaagse mbo-opleidingen.

de meeste mbo-scholen for
Leerlingen moeten precies weten wat er
van hun schrijfproducten wordt verwacht

de meeste mbo-scholen for
Leerlingen moeten precies weten wat er
van hun schrijfproducten wordt verwacht

Een gezamenlijke visie op taalbeleid

Werkmaatschappij RAI ROC van Amsterdam, sector Zorg en Welzijn

De focusgroep Taalbeleid, een van de focusgroepen van Werkmaatschappij RAI, bestaat uit tien taalcoaches van opleidingen in de sector Zorg en Welzijn. Samen werken ze aan hun eigen deskundigheid op het gebied van taalontwikkeling én aan de deskundigheid van de collega's in hun team. Ze ontwikkelen een visie op de positie van Nederlands in de competentiegerichte opleidingen en dragen die uit. Maar bovenal ontwikkelen ze praktische instrumenten die ervoor zorgen dat taalontwikkeling een vanzelfsprekendheid wordt binnen de opleidingen.

Annelies Kappers, beleidsmedewerker Taalontwikkeling Nederlands en Moderne Vreemde Talen, stimuleert taalbeleid op het ROC van Amsterdam. 'Binnen iedere werkmaatschappij kan taalbeleid een andere uitwerking krijgen. De invalshoek moet passen bij ontwikkelingen in de teams. Taal is onderdeel van elk beroep, daar moet je iets mee doen. Het is belangrijk dat taalontwikkeling wordt verankerd in een opleiding en dat het hele team erbij betrokken is. In deze focusgroep is daarom als eerste speerpunt gekozen voor bewustwording en deskundigheidsbevordering in de opleidingsteams. De opleidingsteams werken aan een overzicht van taaltaken, inzicht in taalniveaus en taalontwikkende didactiek. Juist de gezamenlijke uitwerking zorgt ervoor dat het hele team zich betrokken voelt. Bovendien wordt meteen duidelijk hoe iedereen aan taalontwikkeling kan bijdragen.'

Een goede start

De taalcoaches zijn begonnen met het begeleiden van drie teams: Sociaal Cultureel Werk (SCW), Helpende Zorg en Welzijn en het team van de BBL-opleiding Verzorgende. BBL staat voor Beroepsbegeleidende Leerweg. De eerste stap was de teams te vragen naar hun ervaringen met taal en naar de knelpunten die ze tegenkomen. De opleidingsmanager, enkele docenten en iemand uit de praktijk werden benaderd voor een gezamenlijk gesprek. Dit gesprek bleek een goed middel om de behoeften van de teams duidelijk te krijgen en een geschikt startpunt te kiezen voor de activiteiten. De taalcoaches verzorgden in tweetallen workshops voor hun eigen team en voor andere opleidingsteams. Taalcoach Ida Griffioen: 'Het samen voorbereiden en bijwonen van de workshops was soms lastig te organiseren. Maar het was heel zinvol om op die manier van elkaar te leren.'

Aansluiten bij behoefte

De activiteiten van de taalcoaches zijn afgestemd op de wensen van de teams. Rolien de Jonge ondersteunde onder meer het team Verzorgende: 'Wij hebben gewerkt aan een overzicht van taaltaken van het beroep, zoals het doen van een mondelinge overdracht, het lezen van een verpleegplan of het maken van een besluitenlijst van een overleg. Dit ging heel geanimeerd, er waren veel suggesties. Het werken hieraan heeft bij veel mensen het kwartje doen vallen: dit blijkt een heel talige opleiding.' Taalcoach Edith Perdok van het team Helpende Zorg en Welzijn: 'Het team is al behoorlijk taalbewust. Er is

in het verleden regelmatig aandacht besteed aan de taalgebruikssituaties in het beroep. Het opleidingsmateriaal is aangepast, zodat het voor de leerlingen duidelijk is en ze er zelfstandig mee kunnen werken. Ook worden bij de taken vaak woordenlijsten gemaakt. Op dit moment is ons doel de bewustwording van taaltaken en niveaus op gang te houden en taalontwikkend vakonderwijs te stimuleren door bijvoorbeeld iets over feedback af te spreken.' Ze onderstreept het belang om ook praktijkbegeleiders hierbij te betrekken: 'Tijdens stagebezoeken moet ook de taalontwikkeling van de deelnemer besproken worden. De praktijkbegeleiders moeten hiervoor feedbackinstrumenten aangereikt krijgen.'

Praktische handvatten

In het team van SCW stond taal niet erg hoog op de agenda. Er bleek vooral behoefte aan structuur in de eisen die aan de producten van leerlingen werden gesteld. Taalcoaches Annelies van Bolhuis en Joke Scheeper besloten dit aan te grijpen als startpunt voor taalbeleid en belegden rondom dit thema een werkbijeenkomst voor het team SCW. In deze bijeenkomst hebben de docenten gezamenlijk feedbackinstrumenten uitgewerkt voor het voeren van een gesprek, voor het reflectieverslag, het werkstuk en presentaties, vergaderingen en samenwerken. Door met het team te werken aan de checklists voor feedback, ontstond een gezamenlijk en onderbouwd idee over de eisen die je stelt aan het taalgebruik. De feedbackinstrumenten bieden

duidelijkheid aan de docenten en de studenten, en maken het gemakkelijker om zinvolle feedback te geven op taalproducten.

De rol van de taalcoach

Al werkende werd het in de focusgroep steeds duidelijker wat taalcoaches kunnen doen om taalontwikkeling in de opleiding vorm te geven. Gezamenlijk hebben de taalcoaches een tekst opgesteld, waarin zij hun taken, rol en faciliteiten vastleggen:

De taak van een taalcoach is...

- Binnen het team de bewustwording stimuleren van de rol die taal (Nederlands) speelt in de hele opleiding.
- Kennis over taalaspecten in de opleiding overdragen aan collega's. Bijvoorbeeld over taalniveaus, feedback op taalgebruik.
- Opleidingsmanagers prikkelen en informeren over taalaspecten in de opleiding.

De rol van een taalcoach in het team is...

- Het thema uitdragen, op de agenda zetten, sturen, coachen van een taaldidactiek, geïntegreerd in een betekenisvolle context.
- Een bijdrage verzorgen op een studiedag of een teambijeenkomst over taal.
- Vraagbaak, aanspreekpunt zijn wat taal en communicatie betreft.
- Ontwikkelen van instrumenten zoals feedbackformulieren, checklists, materialenbank, taallokaal.

*Een gezamenlijke visie
geeft duidelijkheid en
maakt zinvolle feedback
makkelijker*

Oefenen met de taaltaken tijdens de praktijklessen

Wat heeft de taalcoach nodig van de organisatie?

- Tijd: vrijgeroosterde uren en gelegenheid tot overleg.
- Een leidinggevende die het belang van taalbeleid inziet en taalbeleid ondersteunt.
- Gelegenheid om scholing te geven aan het team.

Nieuwe lijst aandachtspunten

Terugkijkend hebben de taalcoaches veel van hun doelen voor 2007 gerealiseerd. Het creëren van bewustwording en draagvlak bij teams, het verspreiden van kennis over taalniveaus en taaltaken,

het opstellen van uitgewerkte taalprofielen en het ontwikkelen van feedbackinstrumenten. Voor de komende periode is alweer een nieuwe lijst aandachtspunten opgesteld. Belangrijk is bijvoorbeeld de beoordeling van het niveau Nederlands in de proeven van bekwaamheid, aandacht voor de intakeprocedure, het creëren van mogelijkheden voor extra taalondersteuning en niet in de laatste plaats de betrokkenheid van praktijkbegeleiders bij de taalontwikkeling van leerlingen. Er liggen dus genoeg nieuwe uitdagingen voor de taalcoaches en hun teams.

2 Draagvlak voor taalbeleid

Taalontwikkeling vindt continu plaats tijdens de vaklessen, de taallessen, in het open leercentrum en op de stageplek. Taalbeleid is dus een zaak van het hele opleidingsteam en de werkomgeving. Deze zienswijze wordt door de meeste ROC's onderschreven. Op diverse plekken wordt gewerkt aan draagvlak voor taalbeleid en taalbewustzijn binnen de opleidingsteams.

Knelpunten inventariseren

Een van de manieren om draagvlak te creëren voor taalbeleid is alle docenten het directe belang duidelijk te maken. Een beproefde strategie is om allereerst de direct betrokkenen te vragen naar hun bevindingen met het Nederlands in de opleiding. Dit kan op kleine schaal, bijvoorbeeld in een vraaggesprek met een leidinggevende of met een praktijkbegeleider en een aantal docenten. Waar meer tijd

en middelen beschikbaar zijn, worden knelpunten uitgebreider geïnventariseerd. Dit kan door een enquête in het opleidingsteam af te nemen of door een nulmeting in de hele unit waar ook praktijkop-leiders en leerlingen bij betrokken worden. Vragen die gesteld worden zijn: met welke onderdelen van het programma hebben leerlingen (taal)problemen? Op welke manier wordt er aan Nederlands gewerkt? Welke taalondersteuning wordt geboden? Op die manier wordt helder wat er al aan taalbeleidsmaatregelen getroffen is, wat werkt en voor welke problemen de school nog oplossingen zoekt.

Welke taalsituaties geven problemen? Welke taalproblemen doen zich voor in jouw lessen? Op welke manier ga je ermee om? Heeft dit het effect dat je voor ogen hebt? Vul onderstaande tabel in

Waar doen de taalproblemen zich voor?	Concrete omschrijving van taalsituaties (Op school en op stage)	Aard van het taalprobleem (Wat kunnen ze niet?)	Actie van de docent (Hoe los je dit op?)	Resultaat (Werkt dit?)
Welke geschreven teksten leveren problemen op? (bijvoorbeeld opdrachten, toetsen, casussen)?				
Welke gesproken teksten leveren problemen op? (bijvoorbeeld instructie, beoordeling of uitleg van de docent)				
Welke gesprekken leveren problemen op? (bijvoorbeeld antwoorden op vragen, verslag doen wat ze gedaan hebben)				
Welke schrijftaken leveren problemen op? (bijvoorbeeld toetsvragen beantwoorden, verslag schrijven)				
Zijn er nog andere taalactiviteiten die problemen opleveren?				

Valkuil

De taalcoach bespreekt de resultaten van een dergelijke inventarisatie met zijn collega's in het team. Een valkuil hierbij is dat er een lange lijst met knelpunten wordt gepresenteerd, gevolgd door een collectieve treurzang over het lage taalniveau. Het is zaak een constructieve insteek te vinden door de kernpunten eruit te halen en zo concreet mogelijk te formuleren. Als het schrijven of corrigeren van verslagen hét grote struikelblok is van docenten en leerlingen, kan dit als eerste bij de kop genomen worden. Door docenten heel praktisch aan het werk te zetten met een van de knelpunten en een relatie te leggen met hun lesmaterialen en manier van lesgeven, wordt taalbeleid concreet, overzichtelijk en toepasbaar.

Taalbewustzijn

Een ander aandachtspunt is het *taalbewustzijn* van de teams. Docenten moeten zich ervan bewust worden dat het leren van de Nederlandse taal een onlosmakelijk onderdeel is de beroepsopleiding en het uitoefenen van het beroep. Nadere bestudering van het kwalificatiedossier met de beschreven kerntaken en het vereiste taalprofiel¹ is vaak al een eyeopener. Een opdracht waarbij docenten elk een kerntaak onder de loep nemen, leidt tot een overzicht van alle taaltaken en taalgebruiksmogelijkheden in de opleiding. Daarnaast zal een team zich moeten realiseren dat taal leren hand in hand gaat met het opdoen van beroepsmatige kennis en vaardigheden. Mits voldaan wordt aan de voorwaarden voor het leren van taal: het begrijpen van het lesmateriaal enerzijds en de kans om veel te oefenen met taal anderzijds. Docenten die deze link kunnen leggen zijn zich bewust van de taalleermogelijkheden die ze leerlingen zelf kunnen bieden.

Concrete producten

Een andere effectieve manier om een opleidings-team 'open' te stellen voor taalbeleid is het ontwikkelen van concrete instrumenten. Een van de teams heeft bijvoorbeeld de taaleisen die gesteld worden aan een stageverslag op papier gezet. Dit heeft geresulteerd in handleidingen voor leerlingen en beoordelingslijsten voor leerlingen en docenten. Het

Door aan te sluiten bij de mening van docenten en de problemen van leerlingen, creëer je draagvlak in het team

team heeft hiermee één lijn getrokken in de verwachtingen op het gebied van taal en deze duidelijk overgebracht aan de leerlingen. Regelmatige, teambrede inzet van deze hulpmiddelen leidde direct tot een verbetering in de beroepstaalproducten van de leerlingen en tot motivatie van het team om aan taalbeleid te werken.

Integrale overdracht van materialen

De fase van bewustwording en ontwikkeling van taalgerichte materialen moet elk teamlid afzonderlijk doorlopen, zo blijkt in de praktijk. Weerstand tegen het overschrijden van de grenzen van het 'eigen' vak komt overal voor. Het is goed dat een aantal docenten een voortrekkersrol speelt, maar het heeft geen zin al te ver voor de troepen uit te lopen. De hierboven genoemde stappen rond bewustwording moet ieder team in zijn eigen tempo nemen. Het eigen wiel uitvinden hoort er ook echt bij. Dat proces wordt versneld als een ervaren taalcoach het team begeleidt en als er voorbeelden van andere teams zijn. Maar wanneer het draagvlak eenmaal stevig genoeg is, blijken docenten veel eigen inventiviteit aan de dag te leggen en praktische oplossingen te zoeken. Dan kan er snel een heleboel bereikt worden.

¹ Het taalprofiel staat in deel B van elk kwalificatiedossier

De taalvaardigheid van leerlingen is de verantwoordelijkheid van alle teamleden

De taalvaardigheid van leerlingen is de verantwoordelijkheid van alle teamleden

De taalvaardigheid van leerlingen is de
verantwoordelijkheid van alle teamleden

Taalbeleid integrale verantwoordelijkheid

Opleidingsteam Onderwijsassistent van ROC Zadkine

De eisen die aan deelnemers van de opleiding Onderwijsassistent (OA) worden gesteld zijn hoog. Deelnemers staan soms voor de klas, geven regelmatig verlengde instructie in kleine groepjes en willen vaak doorstromen naar de PABO. Vanuit het team OA zijn drie taalcoaches aangesteld die het taalbeleid voor het team uitdenken en de nodige stappen nemen. Hun activiteiten vallen binnen het Zadkine-brede taalbeleid.

De leerlingen van de opleiding Onderwijsassistent krijgen les in de vorm van het vijf-leerlijnenmodel. Dit model bestaat uit een integrale leerlijn waarin projecten worden uitgezet. De conceptuele leerlijn bestaat uit cursussen waarbij theorie en praktijk gekoppeld worden. In de derde lijn, de vaardighedenleerlijn, worden vaardigheden getraind. In de ervaringsreflectieleerlijn worden opdrachten uitgezet in de beroepspraktijkvorming (bpv of stage). Ten slotte worden leerlingen in de studieloopbaanbegeleiding ondersteund in de keuzes die ze tijdens hun opleiding moeten maken. Taal speelt in alle leerlijnen een rol.

Goed van start

Taalcoaches Anneke Baars-Daalmeijer, Karin Donkers en Rieneke van Driel spelen een actieve rol in het team. Ze verzorgen onder meer voorlichtingsbijeenkomsten, die ertoe hebben geleid dat het taalbewustzijn van de docenten is toegenomen. 'Het OA-team is zich bewust geworden van de noodzaak van extra taal(stimulering) van de deelnemers. De

taalcoaches hebben het team goed ondersteund door het schrijven en beoordelen van opdrachten op het vereiste taalniveau. De bedoeling is dat taalcoaches een voorbeeld vormen voor andere teams', vertelt Ton Rademaker, opleidingsmanager van het team OA.

Taalbladen voor vakdocenten

De taalcoaches hebben gezamenlijk twaalf uur per week gekregen voor overleg en ontwikkeling. Anneke Baars-Daalmeijer geeft aan wat dat heeft opgeleverd: 'In de vaklessen wordt nu ook aandacht besteed aan taalontwikkeling en -verbetering. Dat gebeurt via speciale taalbladen met schrijf- en spreektaken en actieve woordenschatuitbreiding. Rieneke van Driel vult aan: 'Veel docenten besteden nu aandacht aan taal, via deze taalbladen en via opdrachten verweven in andere onderdelen van de opleiding. De vakdocenten zijn – vooral doordat zij meer inzicht hebben gekregen in de problematiek – echt aan de slag gegaan met de taalopdrachten. Taal blijft nu aan bod komen.'

Opvang taalzwakke leerlingen

Taalcoach Karin Donkers geeft samen met Baars-Daalmeijer de lessen Nederlands: 'In de lessen besteden we vooral aandacht aan spelling, werkwoordspelling, grammatica en stijl. We werken aan de ontwikkeling van de eigen vaardigheden en bereiden deelnemers voor op het hbo en dan vooral de PABO. Daarnaast besteden we aandacht aan schrijven en lezen met beroepsgerichte schrijf- en spreektaken en woordenschattoetsen. We verwij-

*Taalcoaches stellen een
plan van aanpak
op voor taalzwakke
leerlingen*

zen deelnemers zo nodig door naar de remedial teaching (RT) en het Open Leer Centrum.' Van Driel heeft zich ontfemd over de inrichting van de remediale ondersteuning: 'Er is per week tweeënhalf uur gereserveerd om leerlingen extra hulp te bieden, vooral op het gebied van schrijfvaardigheid. De inhoud van de remediale ondersteuning bepaal je door te kijken naar wat de leerling al kan en wat hij nog niet kan. Bijvoorbeeld aan de hand van een zelf geschreven tekst.' De taalcoaches hebben een plan van aanpak opgesteld voor het signaleren, opvangen en doorverwijzen van taalzwakke leerlingen.

Beoordeling op taal

Een van de aandachtspunten was de beoordeling van de leerlingen op taal bij intake en examinering. Baars-Daalmeijer is een van de taalcoaches die zich daarmee beziggehouden heeft: 'Er is een checklist schrijven en een spreekprotocol ontwikkeld om taalproducten mee te beoordelen. We hebben daarmee de projectpresentaties van de eerstejaars leerlingen beoordeeld op spreekvaardigheid.' Er staat nog veel op de rol voor de taalcoaches. Donkers: 'Het plan is om de extra schrijftaken, spreektaken en woordenshattaken uit te breiden naar andere onderdelen van de opleiding, zoals cursussen en trainingen. Binnenkort buigen we ons over de vraag hoe we bij de stageopdrachten meer aandacht aan taal kunnen geven en het taalgebruik beter kunnen beoordelen. Ook willen we volgend jaar meer aandacht besteden aan het begrip van vakteksten en leesvaardigheid en hebben we boekenlijsten gemaakt.'

Taalbeleidsdoelen ROC-breed geformuleerd

De activiteiten van de taalcoaches passen in het Aanvalsplan Taalbeleid dat Zadkine-breed is aangenomen. Een van de doelstellingen van het plan is dat alle leden van een opleidingsteam het tot hun verantwoordelijkheid rekenen om de Nederlandse taalbeheersing van leerlingen op niveau te brengen. Stephan Iske is als coördinator taalbeleid afgevaardigd door de directeur van het opleidingscentrum Zorg en Welzijn. Het is zijn taak om binnen alle teams richting en invulling te geven aan taalbeleid: 'Streven is om voor alle opleidingen taalprofielen in te voeren, gebaseerd op de kwalificatieprofielen. Idealiter wordt straks elke leerling bij de intake getest op aanvangsniveau taalbeheersing. Op die manier kunnen we maatwerk leveren en gepast remedial teaching inzetten. De (beroeps)taalcompetenties worden uiteindelijk in een digitaal portfolio opgenomen. Ook wordt een taalbeoordelings-systeem in gebruik genomen.'

Integrale verantwoordelijkheid

Petie Baudoin is directeur van het opleidingscentrum Educatie en heeft taalbeleid in haar portefeuille, samen met de directeur van het opleidingscentrum Zorg, Welzijn, Sport en Cultuur, Koos Hollander: 'Wij zijn integraal verantwoordelijk voor de uitvoering van taalbeleid. Daarbij sturen we het Expertteam taalbeleid aan dat een plan ontwikkelt voor interne en externe kennisdeling van taal en taalbeleid. Wij geven leiding aan een kenniskring met leden van

het Expertteam en vertegenwoordigers van opleidingscentra. De Lijn, dat zijn de directeuren van alle opleidingscentra, faciliteert de invoering van taalbeleid. Deze directeuren moeten financiële en personele ruimte creëren en interne innovatiegelden en externe financiering inzetten voor scholing en bewustwording van management en personeel.'

Scholing op maat

De opleidingsmanager is verantwoordelijk voor de deskundigheid van docenten, praktijkopleiders en taalcoaches op het gebied van taal. Ook op lange termijn. Ton Rademaker beaamt dit: 'Je moet als manager het team begeleiden bij de afspraken uit het actieplan. En je zult zowel teamscholing als docentscholing op maat moeten blijven faciliteren, om het werkveld bekend te maken met taalbeleid en te ondersteunen bij de uitwerking van taalprofielen.' Stephan Iske: 'Het project heeft bijge-

dragen aan de taalbewustwording van het team en draagvlak gecreëerd voor taalbeleid. De taalcoaches kunnen de producten vervolgens implementeren in de overige teams.'

Levend houden

Ook Van Driel ziet voor de taalcoaches een taak op lange termijn: 'De taalcoaches hebben in het team de aandacht op taalbeleid gevestigd. Ik vind het van belang dat er de komende jaren aandacht voor blijft. Hiervoor is tijd nodig. Ik denk dat de taalcoaches bij de evaluatie en bijstelling een rol moeten blijven spelen. Ondersteuning van buiten is welkom om het onderwerp levend te houden. De taalproblemen zijn niet in een jaar opgelost. Hier moet nog jaren op worden ingezet wil het effect hebben.'

Een actieve rol voor de drie taalcoaches Anneke Baars-Daalmeyer, Karin Donkers en Rieneke van Driel

3 Expertise Nederlands in het opleidingsteam

Tiba Bolle is projectleider van het project 'Taalontwikkeling in het mbo' en heeft drie opleidingsteams begeleid: de handelsteams van ROC Zadkine en het Drenthe college en het team Onderwijsassistent van ROC Zadkine.

Wie is verantwoordelijk voor de taalontwikkeling van de leerlingen?

'Op de eerste plaats de leerling zelf, uiteraard. Docenten in het mbo klagen veel over het lage niveau Nederlands van de leerlingen, gecombineerd met zelfoverschatting en slechte leerhouding. Leerlingen zouden teksten en opdrachten niet goed kunnen lezen of begrijpen. Ze spreken straattaal en schrijven erbarmelijke verslagen. Docenten zijn degenen die de leerlingen daar constant op moeten wijzen en duidelijk moeten maken welke taaleisen er aan hen gesteld worden.'

Nemen opleidingsteams deze verantwoordelijkheid?

'Iedereen die te veel op zijn bordje heeft is geneigd verantwoordelijkheden af te schuiven. Zo ook – of misschien wel juist – in het onderwijs. Het onderwijs is immers voortdurend in verandering. Niet-taaldocenten, tutoren en praktijkbegeleiders willen soms niet stilstaan bij taalbeleidsmaatregelen. Vaak heeft dat te maken met tijdsdruk, soms hebben ze een algemene scepsis ontwikkeld tegen onderwijsvernieuwingen. Ook een onduidelijke taakverdeling binnen het team, onwetendheid en een onrustige werkomgeving maken dat leden van een opleidingsteam een afwachtende houding aannemen.'

Wordt iedere docent taaldocent?

'Dat moet je genuanceerder zien. Niet iedere docent is taaldocent. Maar elke docent kan zijn eigen lessen taalstimulerend, interessant en begrijpelijk maken. Het is essentieel dat leerlingen actief bezig

Het hele opleidingsteam Handel neemt deel aan trainingen taalbeleid

Tiba Bolle

zijn met lezen, schrijven en spreken over de lesstof en hierop adequate feedback krijgen. Docenten die een taalachterstand signaleren bij een leerling moeten deze tijdig doorverwijzen. Mbo-leerlingen zijn vooral gebaat bij structurele aandacht voor woordenschat. Materiaal- en toetsontwikkelaars moeten het abstractieniveau van de teksten aanpassen door helder taalgebruik, voorbeelden en verwijzingen naar de praktijk.'

Wat is de rol van een taalcoach of docent Nederlands?

'Er moet mijns inziens een aantal dingen gebeuren. Het onderwijs moet taaltoegankelijk zijn. Dat wil zeggen: begrijpelijk voor alle leerlingen. Leerlingen moeten worden gestimuleerd taal te gebruiken door te lezen, te schrijven en te spreken. Dit kan door beroepsopdrachten te maken met een taalcomponent: een extra spreek- of schrijfpdracht. Daarnaast zal er ook een taalportfolio bijgehouden moeten worden. Een docent Nederlands of een taalcoach speelt hierbij een actieve rol.'

Moet elk team een docent Nederlands aanstellen?

'Ja. Elke leerling van elke opleiding moet de regels van taal, spreek- en tekstconventies kennen. Deze kennis doen ze op in lessen Nederlands. Uitbreiding van woordenschat vindt in alle lessen plaats, maar de consolidering en herhaling bij de docent Nederlands. De docent Nederlands ondersteunt

taalzwakke leerlingen op microvaardigheden als uitspraak en spelling. En dan is er nog een belangrijke taak weggelegd voor de taaldocent bij beoordeling van taal in de beroepsproducten en de examinering. Het is heel belangrijk dat er een duidelijke opdracht en link is naar de andere vakken. Je moet voorkomen dat alles wat met Nederlands te maken heeft, klakkeloos op het bord van de docent Nederlands gelegd wordt.'

Hoe krijg je taal op de agenda van het gehele team?

'Door allereerst ervoor te zorgen dat het op de agenda van de opleidingsmanager en teamleider staat en ROC-breed gedragen wordt door het management. Investeren in taalontwikkeling kost tijd en geld en vraagt om facilitering en deskundige begeleiding van teams. Teams die meer aan taalontwikkeling willen doen, doorlopen eigenlijk allemaal dezelfde fases: erkenning van het probleem, bewustwording en inzicht in de effecten van het eigen handelen. Een team moet vervolgens gezamenlijke doelen stellen en concrete handreikingen en begeleiding krijgen bij het invoeren van nieuwe didactische werkvormen. Door regelmatige evaluatie en bijstelling van de plannen draag je zorg voor continuïteit. Zelfs al worden er kleine stappen genomen.'

Hoe waarborg je taalbeleid op de lange termijn?

'Creëer succeservaringen! Bij taalbeleid gaat het er niet om de boel om te gooien. Het gaat juist om het verfijnen en aanvullen van je werkwijze. Concrete materialen, zoals toegevoegde taalbladen, een woordenschrift en feedbackformulieren blijken bestendig tegen de waan van de dag. Een belangrijke voorwaarde voor borging van expertise is draagvlak op managementniveau. Dat uit zich in aanstellingen én tijd voor overleg over het vak Nederlands en de taalontwikkeling van individuele leerlingen. Een taalcoach moet tijd krijgen om alles binnen het team op de rails te houden evenals regelmatige bijscholing in nieuwe inzichten, materialen en landelijke ontwikkelingen. Een kenniskring of expertisecentrum Nederlands en een coördinatiepunt voor taalbeleid op unitniveau of instellingsbreed kunnen ervoor zorgen dat taalbeleid niet slechts een modetrend is, maar een integrale oplossing biedt voor een structureel probleem van alle opleidingen.'

Waarop de taalcoaches
de taalcoaches die verantwoordelijk zijn voor de
taalbeleidsimpulsen: Jolien Drent, Johan Wijk en Geesje
Wolters

De drie taalcoaches die verantwoordelijk zijn voor de taalbeleidsimpulsen: Jolien Drent, Johan Wijk en Geesje Wolters

Gemeenschappelijke verantwoordelijkheid rond taalbeleid

Drenthe College, team Handel en Commercie

In vergelijking tot andere provincies heeft Drenthe relatief veel laaggeletterden. Docenten in het middelbaar beroepsonderwijs constateren dat extra inspanningen op het gebied van taaltoegankelijkheid noodzakelijk zijn. Het Drenthe College vroeg zich af of taalcoaches een rol kunnen spelen bij de vergroting van de taaltoegankelijkheid. En kunnen taalcoaches de deelnemer en het team minder afhankelijk maken van de docent Nederlands? Twee teams van het opleidingscentrum Handel deden mee aan de pilot.

Jolien Drent is een van de vier docenten die zijn opgeleid tot taalcoach: 'Als taalcoach wil ik aansluiten bij de behoefte van het team. Door middel van een vragenlijst over de taalniveau-eisen en de taalproblemen van leerlingen hebben we de meningen van docenten en leerlingen geïnventariseerd. De antwoorden hebben we in het team besproken. Door deze werkwijze creëer je als taalcoach draagvlak en stimuleer je docenten om in hun lessen aandacht te besteden aan taalontwikkeling.' De docenten van het opleidingsteam Handel gaven prioriteit aan lezen en schrijven. Ze hadden behoefte aan ondersteuning van een docent Nederlands die in workshops of Nederlandse lessen aandacht besteedt aan taal. Het team ging aan de slag met het ontwikkelen van taalgerichte opdrachten die aansluiten bij de beroepseisen voor leerlingen.

Consequenties voor taalonderwijs

Het Drenthe College is in het voorjaar van 2006

gestart met de ontwikkeling van een schoolbrede visie op taalbeleid. Daarin is onder andere opgenomen dat het ROC streeft naar een breed aanbod van Moderne Vreemde Talen en Nederlands als moedertaal. Ester van Meeteren is aangesteld als taalbeleidscoördinator: 'Met ingang van augustus 2008 is taal een belangrijk onderdeel van het leerpakket van onze deelnemers. Leerlingen kunnen vanaf dat moment een onvoldoende prestatie in taal niet langer compenseren. Dit heeft consequenties voor de positionering van het taalonderwijs. Hierbij moet niet alleen gedacht worden aan praktische oplossingen zoals roostering, maar ook aan inhoudelijke oplossingen. Zoals methodes en examinering. De kenniskringen Nederlands en Moderne Vreemde Talen zijn sinds enige tijd actief bezig met het vormgeven van het taalbeleid voor het Drenthe College.'

Uitdaging voor het management

Onvoldoende taalniveau betekent straks: geen diploma. Het Drenthe College heeft zichzelf daarmee de uitdaging 'geen uitval meer op taal alleen' opgelegd. Ester van Meeteren: 'Dit is een uitdaging voor het management. Het management faciliteert het taalonderwijs, onder meer door het beschikbaar stellen van mensen en middelen. De onderwijsteams maken het onderwijs waar. Zij leveren goed onderwijs, inclusief goed taalonderwijs. Geen gemakkelijke opgave. De taaldocenten hebben de belangrijke rol om die opgave te realiseren. Zij hebben van oudsher de taak om taalonderwijs te verzorgen. Daarnaast zijn zij de deskundigen die taal in het curriculum

integreren en de taalontwikkeling toetsen. Dat is niet vanzelfsprekend, want het gaat om nieuwe eisen waarvoor de taaldocenten goed toegerust moeten zijn.'

Structurele aandacht

Vier taalcoaches zijn getraind en gecoacht in hun ontwikkeling tot taalcoach. Zij hebben in het project een aantal zaken op de rit gekregen. Drent is als taalcoach van het opleidingsteam Aankomend Verkoopmedewerker/Verkoper verantwoordelijk voor de taalbeleidsimpulsen: 'Het woordenschrift wordt als taalinstrument ingezet in alle vaklessen. Docenten ontwikkelen taalgerichte opdrachten en spelen een rol bij de signalering van taalproblemen.' De taalcoaches zetten een checklist in voor studieloopbaanbegeleiders om zo leerlingen met taalproblemen op te sporen. De werkprocessen van de kerntaak *Verkoopt en verleent service* worden verrijkt met taalgerichte opdrachten. Drent: 'Door talige opdrachten in te voeren en daarop feedback te geven, laat je aan leerlingen merken dat taal belangrijk is. Het team is ook structureel aandacht gaan besteden aan woordenschatontwikkeling. Een grote woordenschat is belangrijk voor de leesvaar-

digheid.' De opleidingsmanager van het betreffende handelsteam Pia Niemeijer voegt toe: 'Taal staat weer op de agenda van het team nadat het jarenlang weinig aandacht heeft gehad. De docenten van de beroepsonderdelen zijn zich bewust geworden van het feit dat ze in hun lessen bijna voortdurend met taal bezig zijn.'

Probleemeigenaar

Albert Jan Hoeve is manager Onderwijsontwikkeling. Samen met Pia Niemeijer en Hilbert van der Duim, de opleidingsmanagers van de twee teams Handel, licht hij toe hoe de ervaringen van het team Handel worden meegenomen in het algemene talenbeleid van het Drenthe College. 'We hebben een kenniskring Talen die hierin een belangrijke rol kan vervullen. Tevens gaan we het middenmanagement en onze clustermanagers "probleemeigenaar" maken om nieuw beleid op dit gebied tot stand te brengen', legt Hoeve uit. Van der Duim vult aan: 'Door deelname aan het project is er draagvlak voor talenonderwijs in het team gecreëerd. Aandacht voor taal kost tijd. In de hectiek van de invoering van competentiegericht onderwijs en het werken met het Raamwerk Nederlands is dat voor iedereen

*Opleidingsmanagers
Pia Niemeijer en Hilbert
van den Duim hebben
het taalbeleid actief
opgepakt*

nieuw en lastig.' Niemeijer geeft aan dat taalbeleid voor opleidingsmanagers heel concreet moet zijn: 'Het benoemen van een taalcoach in het team, tijd maken voor taal binnen het team en een plan van aanpak voor de taalcoaches voor het gehele schooljaar.'

Hoe gaat het verder?

Volgend jaar komt er in de opleiding Handel twee uur Nederlands op het rooster. De inhoud van de lessen Nederlands moet aansluiten bij het toekomstige beroep van de leerling, via functionele taken en opdrachten die leerlingen ook tijdens de stage tegenkomen. Drent: 'De docent Nederlands geeft instructie over een bepaalde talige vaardigheid die de leerlingen vervolgens kunnen oefenen tijdens de vaklessen. De Nederlandse lessen moeten aansluiten bij de behoefte van de leerlingen. Deze behoefte kan tijdens de intake naar voren komen.' Van der Duim: 'Straks hebben alle studieloopbaanbegeleiders inzicht in de taalontwikkeling van de leerlingen, verzorgen specialisten die lessen en zijn andere docenten op de hoogte van het Raamwerk Nederlands. Elk team heeft een taalcoach die de activiteiten bewaakt en coördineert.' Niemeijer wil

taal nog concreter vormgeven binnen de opleiding: meer scholing voor specialisten en aandacht voor het ontwikkelen van diagnostische instrumenten en passende leerlijnen. Taken die de taalcoaches en hun teams, ondersteund door de kenniskring, gaan initiëren en uitvoeren.

Albert Jan Hoeve is positief over de opbrengsten van de pilots: 'De ervaring met dit project heeft ons geleerd dat het aanwijzen en opleiden van taalcoaches een goed middel is om de taaltoegankelijkheid te vergroten, het taalgevoel bij de vakdocenten te vergroten en een meer gemeenschappelijke verantwoordelijkheid te creëren rond taalbeleid, laaggeletterdheid en taaltoegankelijkheid.'

Jolien Drent: 'Leerlingen laten merken dat taal belangrijk is'

4 Bekwaam in taalbeleid: een deskundige organisatie

Het gaat erom dat alle leden van een opleidingsteam het tot hun verantwoordelijkheid rekenen om de Nederlandse taalbeheersing van leerlingen op een voor de opleiding en voor kwalificatie noodzakelijk niveau te brengen en dat zij deze verantwoordelijkheid ook kunnen waarmaken.' Dit staat in het Aanvalsplan Taalbeleid van ROC Zadkine. Elk ROC dat in de opleidingen serieus werk wil maken van de taalontwikkeling Nederlands, zal goed moeten kijken naar de deskundigheid van het personeel. Dit betekent dat het management medewerkers mogelijkheden moet bieden bekwaam te worden door scholing, training, coaching en intercollegiale consultatie.

Taalbeleidsdoelen en de Wet BIO

Met de Wet BIO² wil de overheid een minimum-niveau van kwaliteit in het onderwijs garanderen, uitgedrukt in de zogenaamde *bekwaamheidseisen*. In het bekwaamheidsdossier VO en BVE staat terecht dat een leerkracht moet weten wat de invloed is van taalbeheersing en taalverwerving op het leren en dat de docent daar vervolgens in de praktijk rekening mee moet houden. Een vakinhoudelijk en didactisch competente leerkracht 'ontwerpt leeractiviteiten die in het perspectief van de loopbaan van de deelnemer betekenisvol zijn en waarin hij rekening houdt met het niveau van taalbeheersing van de deelnemer (...). Een leraar die competent is in het samenwerken met zijn collega's (...) werkt met collega's samen aan het verbeteren en vernieuwen van het onderwijs of de organisatie, zoals het ontwikkelen van opdrachten en beoordelingsinstrumenten in het kader van een nieuwe onderwijsvorm.' Door teamleden gezamenlijk te laten werken aan

taalbeleid krijgen docenten de kans zichzelf te bewaamen naar de wettelijke norm.

Welke deskundigheid is vereist?

Bekwaam zijn 'naar de wet' is mooi, maar uiteindelijk bepaalt de opdracht van een team welke kennis en vaardigheden aanwezig moeten zijn. Een opleidingsteam dat aan de slag gaat met taalontwikkeling Nederlands, concretiseert bijvoorbeeld eerst de taalniveau-eisen en buigt zich over de vraag hoe taal geëxamineerd en beoordeeld moet worden. Daarnaast komt er een procedure voor intake en een taalvolgsysteem. Extra taalopdrachten en het beoordelen van deze opdrachten bevorderen de taalontwikkeling van de leerlingen. Voor deze activiteiten is het noodzakelijk dat alle teamleden de vereiste taalniveaus Nederlands, taalbeoordeling en taalontwikkende didactiek kennen en hiermee ervaring hebben.

Voorbeeld Functieprofiel taalcoaches Zadkine

- Heeft grote interesse in en betrokkenheid bij taalverwerving en taalontwikkeling.
- Is in staat om een voortrekkersrol te vervullen in teams.
- Kan teamgenoten enthousiast maken voor taalontwikkeling.
- Is klantgericht en doortastend.
- Is bereid tot zelfstudie om zich de nieuwe taaleisen snel eigen te maken.
- Heeft vak- en opleidingsoverschrijdend inzicht.
- Heeft een goede relatie met het management.
- Kan strategisch denken en opereren.
- Is in staat tot zelfreflectie en kan kennis delen.
- Is in staat om taalactiviteiten te vertalen naar competentiegericht leren.

² Vanaf 1 augustus 2006 is de Wet op de Beroepen in het Onderwijs (de Wet BIO) van kracht en geldt het Besluit Bekwaamheidseisen Onderwijspersoneel.

	Management	Team	Taalcoach	Kenniskring
Professionaliseringsplan				
Inkoop en aanbod scholing				
Taalbewustzijnsbijeenkomsten				
Training				
Coaching en begeleiding				
Oprichten kenniscentrum				
Inwerkprogramma				
Materiaaluitwisseling				
Interne publiciteit				
Interne presentaties				
Intercollegiale uitwisseling				
Indicatoren taalbeleid				
Landelijke uitwisseling				
Actualiseren kennis (update)				

Checklist Professionalisering taalbeleid Nederlands

Taalbewustzijn bij het team

In de praktijk blijkt vrijwel altijd dat teamleden snel overtuigd zijn van het belang van deskundigheid en actie op het gebied van de taal. Over de vraag wie er op dit gebied verantwoordelijk en deskundig is, ontstaat nog vaak discussie. Het leren van het Nederlands wordt traditiegetrouw toebedeeld aan de docent Nederlands. Bewustwording van het feit dat Nederlands leren de verantwoordelijkheid is van het team als geheel is stap één in de richting van een taaldeskundig team.

Taken en expertise van de taalcoach

De ROC's binnen het project zien het aanstellen van taalcoaches als een effectief middel om het Nederlands een nieuwe plek te geven. Er is dan ook flink ingezet op scholing en ondersteuning van de taalcoaches. En terecht: een taalcoach is de spil waar de taalontwikkeling in een team om gaat draaien. De coach moet stevig in zijn schoenen staan en van wanten weten om de andere teamleden te kunnen motiveren en begeleiden (zie het *functieprofiel taalcoach Zadkine*). Trainingen voor taalcoaches met kennisoverdracht op het gebied van taalontwikkend beroepsonderwijs vormen een goede basis. De praktijk is alleen altijd weerbarstiger dan de theorie. Dat is bij onderwijsvernieuwingen ook duidelijk geworden. Een belangrijk aspect van een training voor de taalcoaches is daarom het

trainen on the job. Het toepassen van kennis over taalprofielen, het ontwikkelen van lesmaterialen, het observeren en adviseren van teamleden en het opzetten van een intake- en verwijssysteem vragen om specifieke praktijkgerichte ondersteuning en begeleiding.

Kennisdeling op meerdere niveaus

Op verschillende ROC's binnen het project wordt gewerkt met kenniskringen Nederlands. Een kenniskring met afgevaardigden uit alle opleidingsunits zorgt voor verder kennisdeling en kwaliteitsborging binnen de organisatie. Een kenniskring Nederlands kan ook de indicatoren opstellen waarmee door middel van intervisie, reflectie, lesobservatie en evaluatie van materialen de bekwaamheid van de docenten in de praktijk getoetst worden. Onmisbare elementen voor een duurzaam taalbeleid met een ROC-breed karakter.

Opleidingsmanagers, afdelingsmanagers en teamleiders moeten op de hoogte zijn van de inhoudelijke, organisatorische consequenties van taalgerichte maatregelen en de benodigde professionalisering van het gehele opleidingsteam. Plenaire informatiebijeenkomsten voor opleidingsmanagers en (unit) directie helpen om de implementatie van taalbeleid soepeler te laten verlopen en verder te borgen in de organisatie.

als gevolg van de vraag

stam: succesvol te zijn in de

Taalcoaches Michiel ter Weer en Aagje Saltet
begeleiden deelnemers

Groothandel aan de slag met taal!

ROC Aventus Deventer, team Groothandel

'Je moet veiligheidsschoenen dragen, want anders kan het contact met de lepels vervelende gevolgen hebben.' Dit is een instructie op de werkvloer die voor veel deelnemers een probleem oplevert. In de opleiding Logistiek Medewerker lopen deelnemers vanaf het begin van de opleiding twee dagen per week stage en gaan ze drie dagen per week naar school. Dit biedt mogelijkheden om praktijk en opleiding in elkaar over te laten lopen.

Het opleidingsteam Groothandel is al een aantal jaren bekend met de principes van geïntegreerde scholing, een onderwijsaanpak waarbij taal- en vakdocenten samenwerken om anderstaligen op te leiden voor een beroepskwalificatie. In een geïntegreerd traject bevat het lesprogramma een aantal lessen Nederlands waarin expliciet aandacht wordt besteed aan vaktaal en Nederlands als tweede taal (NT2).

Handen-en-voeten-werk

Het blijkt dat ook in de reguliere opleidingen veel behoefte is aan aandacht voor de taalontwikkeling. Arnold Klunder, teammanager van de handelsopleidingen van de sector Economie en Ondernemen, geeft aan dat de instroom van deelnemers met een taalachterstand steeds groter wordt, ook bij de opleidingen op niveau 2 en 3: 'De deelnemers doen veel praktijkervaring op tijdens de stage in de bedrijven, maar moeten tegelijkertijd ook met de theorie van de opleiding aan de slag. In de bedrijven

lukt het, met veel handen-en-voeten-werk, maar de afstemming met de theorie is een probleem.'

Een prominente rol

Taalontwikkeling zou op alle plaatsen in de opleiding een prominente rol moeten spelen. Het ROC heeft tot taak om alle deelnemers voldoende taalvaardig te maken. 'Alle docenten zullen zich 'taalbewust' moeten opstellen. Alleen op die manier kun je de kansen van deelnemers vergroten om gekwalificeerd in te stromen en succesvol deel te nemen aan de arbeidsmarkt', stelt Kuny Bouman, ROC-breed coördinator van de geïntegreerde trajecten. 'De pilot sluit aan bij de taalbeleidsdoelstellingen van Aventus: taaltraining binnen de beroepsopdrachten. De beroepstaken en de taalhandelingen die je daarbij nodig hebt, staan centraal. De invoering van minimale taalniveaus in de kwalificatiedossiers is een extra stimulans om met taal aan de slag te gaan.'

Hoog op de agenda

Het team Groothandel heeft gezamenlijk een aantal doelstellingen voor het project geformuleerd. Taalontwikkeling in opleiding en stage en geprogrammeerde instructie bij de kerntaken stonden hoog op de agenda. In het team hebben de docenten allereerst onderzocht welk taalniveau noodzakelijk is voor de Logistiek Medewerker. Wat zijn de taaleisen van de opleiding en welke taaleisen vraagt de werkvloer? Aan de hand van het kwalificatiedossier en het taalprofiel Logistiek Medewerker van KCHandel heeft het team bekeken wat de taaleisen precies betekenen voor de verschillende taalvaardigheden.

Abstract Raamwerk

Michiel ter Weer, taalcoach van het team: 'De vormgeving van de eisen uit het Raamwerk is nogal abstract. We hebben het veel concreter gemaakt door aan de hand van een kerntaak uit het kwalificatiedossier Logistiek Medewerker cruciale taaltaken te inventariseren. Tot slot zijn daar lesmaterialen aan gekoppeld. Deze kritische werkvorm proberen we regelmatig met een deel van of het gehele team gestalte te geven. De resultaten leiden tot een lesplan en zijn doorlopend punt van aandacht. Door al deze activiteiten steeds in groepjes met taal- en vakdocenten uit te voeren werkt het team gezamenlijk aan taalbewustzijn.'

Taalontwikkellende opdrachten

Tot zover kun je stellen dat het project vooral een ontwikkeling binnen het docententeam in gang heeft gezet. De nieuwe inzichten en ervaringen moeten vervolgens worden voortgezet in het lesprogramma van de deelnemers. Er bleek bijvoorbeeld een discrepantie te bestaan tussen de taaltaken uit de opleiding en de taaltaken van de werkvloer. Dit kwam aan het licht toen de kerntaken werden uitgezocht. In sommige situaties is er nog onvoldoende aansluiting bij de praktijk van de werkvloer. Zo is een gesprek voeren met een collega over het goed lossen van de vracht geen onderwerp dat in het lesmateriaal aan bod komt. De deelnemers kunnen geen gebruikmaken van oefensituaties.

Extra opdrachten op stage

Ook wat de stage betreft wordt hard gewerkt aan meer taalontwikkellend onderwijs. Er worden concrete opdrachten ontwikkeld die deelnemers op de stage kunnen uitvoeren, maar waarbij de voorbereiding plaatsvindt in de vakles of bij Nederlands. Daarnaast zullen extra spreek-, lees- en schrijfoopdrachten een rol spelen in de vaklessen. In deze opdrachten, ontwikkeld aan de hand van de concrete taaltaken uit de kerntaken, neemt woordenschatontwikkeling een belangrijke plaats in. Het team werkt inmiddels met het woordenschrift dat de deelnemer zowel in de taal- als in de vakles gebruikt.

Taalportfolio

Voor de beoordeling van het taalniveau van de deelnemer wordt uitgegaan van het taalportfolio van KCHandel. Het principe sluit aan bij het beoordelen van concrete producten die van belang zijn voor het goed uitvoeren van een beroepstaak. 'Naar de concrete invulling moet het team nog kijken', geeft Ter Weer aan. 'Maar zolang de deelnemer laat zien dat hij bij de examenopdrachten het Nederlands correct kan gebruiken, functioneel en in sociaal opzicht volgens beschrijving van het Europees Referentiekader, voldoet hij aan de eisen.' In ieder geval zijn afspraken over wie op welk moment wat beoordeelt, noodzakelijk. Van belang is dat de deelnemer binnen de opleiding en de stage voldoende mogelijkheden

*De praktijkbegeleider
geeft mondelinge
instructie*

Deelnemers stimuleren de taal van het beroep te gebruiken

heeft gehad om te oefenen met deze taaltaken in een relevante beroepscontext.

Verder op de ingeslagen weg

Het team Groothandel is nog niet klaar. Een aantal activiteiten staat nog in de steigers: meer taalontwikkende opdrachten, aandacht voor de overgang van deelnemers van niveau 2 naar niveau 3 en een beschrijving van de procedure voor intake. Daarnaast is het team gewisseld van taalcoach. De nieuwe taalcoach moet zijn nieuwe rol nog handen en voeten geven. Het is van belang dat het team na afronding van de pilot verder kan werken op de ingeslagen weg. De verankering van de resultaten en de borging van de aandacht voor taal, ook op de lange termijn, is een aandachtspunt.

Professioneel handelen

Klunder geeft aan dat hij het als zijn verantwoordelijkheid ziet om te zorgen voor voldoende facilitering om door te kunnen gaan. Bouman sluit zich daarbij aan: 'Taal moet bovenaan de agenda. Het management zal de teams daarbij krachtig moeten ondersteunen. Dat betekent: teams informeren over deze werkwijze en breed uitdragen in de eigen sector en binnen het gehele ROC moet deze taalontwikkende impuls een plaats krijgen.' Ze besluit: 'Het is mooi om samen met een team te werken aan deze materie, te zien dat er ontwikkeling is in het professioneel handelen van de teamleden. En dat deze ontwikkeling bijdraagt aan beter onderwijs voor alle deelnemers, die hierdoor taalvaardiger op de arbeidsmarkt komen.'

Nu de taalniveaus een vaste plek hebben gekregen in de kwalificatiestructuur in de vorm van Taalprofielen in de kwalificatiedossiers en het brondocument Leren Loopbaan en Burgerschap³, lijkt de aandacht voor taal veiliggesteld. Maar wat betekent de expliciete vermelding van taalniveau-eisen voor de onderwijspraktijk? Zijn alle docenten, examinatoren en assessoren bekend met de taalprofielen en hebben zij een juist beeld van de vereiste taalniveaus? Hoe worden taalniveaus in de beroepscontext beoordeeld? Wie vertaalt de taalprofielen naar onderwijsprogramma's? Werken de mbo's al aan het bereiken van de niveaus uit de taalprofielen?

Wat is een taalprofiel?

In de nieuwe kwalificatiedossiers is Nederlandse taalvaardigheid in een taalprofiel weergegeven. Een taalprofiel⁴ geeft aan wat het taalniveau van de beginnende beroepsbeoefenaar zou moeten zijn. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de vaardigheden luisteren, lezen, spreken, interactie en schrijven, steeds gerelateerd aan het toekomstige beroep. De niveaus zijn gekoppeld aan de taalniveaus van het Europees Referentiekader (ERK). In het ERK staat een omschrijving van zes in Europa geldende taalniveaus (van A1 tot C2). Bepalend voor het niveau zijn de situaties waarin taal gebruikt wordt, zoals een eenvoudig gesprek over een bekend onderwerp, en de kenmerken van het taalgebruik, bijvoorbeeld woordkeuze, grammaticaliteit en uitspraak. Zie het voorbeeld van het taalprofiel van de opleiding Verkoper op pagina 31.

Uitgewerkte taalprofielen

De taalprofielen uit de dossiers zijn algemeen opge-

steld en bieden geen concrete handreikingen voor de inrichting van het onderwijs en de examinering. Elke opleiding heeft een zogenaamd 'uitgewerkt taalprofiel' nodig, waarin taalgebruikssituaties en taaltaken omschreven zijn op een voor deelnemers, docenten en beoordelaars inzichtelijke manier. De taaltaken (op het vereiste eindniveau) worden verzameld door de kerntaken en werkprocessen uit het kwalificatiedossier te relateren aan taken die experts uit het veld, werkbegeleiders en praktijkdocenten noemen. In de tweede tabel staan alle stappen.

Functie uitgewerkt taalprofiel

Een uitgewerkt taalprofiel met beroepsgerichte taaltaken op niveau kan op verschillende manieren worden gebruikt:

- Als instrument om het taalbewustzijn van teams te vergroten door taaltaken inzichtelijk in kaart te brengen en te vertalen naar concrete opdrachten.
- Als uitgangspunt voor het taalportfolio om te bepalen welke taaltaken een deelnemer nog moet oefenen.
- Als checklist bij het lesprogramma waarmee bepaald kan worden of alle taaltaken voldoende aan de orde komen tijdens de opleiding en op de stage.
- Als blauwdruk voor de inhoud van het taalonderwijs, het opzetten van taalworkshops en samenstellen van een leerlijn taalvaardigheden.
- Als basis voor diagnose, beoordeling, examinering en doorstroom, door taalberoepsopdrachten te ontwikkelen die het taalprofiel dekken.

Vertaling naar onderwijsprogramma

De taalcoach kan een centrale rol vervullen bij het uitwerken van een taalprofiel. Voor het inventariseren van de taaltaken voor het taalprofiel is de samenwerking met de vakdocenten en de stagebedrijven van cruciaal belang. Alleen samen kunnen zij de taaleisen van de opleiding en de werkvloer in

³ Zie deel B van de kwalificatiedossier en het brondocument Leren Loopbaan en Burgerschap

⁴ De taalprofielen zijn ontwikkeld door de Kenniscentra Beroepsonderwijs Bedrijfsleven voor de opleidingen in de desbetreffende branche.

Voorbeeld van een uitgewerkt taalprofiel uit het kwalificatiedossier Verkoper (met ingevulde descriptoren)

	Begrijpen		Spreken		Schrijven
	Luisteren	Lezen	Productie	Interactie	Schrijven
C2					
C1					
B2					
B1	1 Luisteren naar aankondigingen en instructies 2 Luisteren naar gesprekken 3 Luisteren naar collegepresentaties, lezingen, sprekers op informatiebijeenkomsten	1 Aanwijzingen en instructies lezen 2 Correspondentie lezen 3 Rapporten en verslagen lezen 4 Schematische overzichten, formulieren en grafische informatie lezen	1 Een monoloog houden 2 Een presentatie geven	1 Informele gesprekken voeren 2 Vakgesprekken voeren 3 Reflectiegesprekken voeren 4 Deelnemen aan overleg	
A2					1 Corresponderen 2 Formulieren invullen, berichten en aantekeningen maken 3 Verslagen werkstukken en samenvattingen maken 4 Grafische informatie uitwerken 5 Vrij schrijven
A1					

Het uitwerken van een taalprofiel vanuit de kerntaak

Activiteit	Toelichting
1 Kies een kerntaak uit het kwalificatiedossier.	Bekijk welke werkprocessen / praktijksituaties van belang zijn.
2 Analyseer de kerntaak. In welke situaties moet de deelnemer kunnen functioneren? Welke taalvaardigheden zijn van belang?	Wat voor teksten moeten ze kunnen lezen? Wat moeten ze kunnen begrijpen? Wat voor teksten moeten ze kunnen schrijven en aan wie?
3 Koppel de taaltaken aan de taalniveaus van het CE.	Bekijk of de taken op het gewenste niveau uitgevoerd kunnen worden.

beeld brengen en komt de noodzakelijke bewustwording van de talige aspecten van het werk en de opleiding op gang. Vervolgens moet het hele team gezamenlijk bekijken waar de taaltaken in de opleiding aan bod komen. Wie geeft de instructie? Waar worden de taaltaken geoefend? Wie beoordeelt de uitvoering van de taaltaak en wie zorgt dat er eventueel extra wordt geoefend? En wat doe je als een taaltaak niet voldoende aan bod komt in de opleiding?

Het uitwerken van de officiële taalprofielen en het inventariseren van beroepsgerichte taaltaken op niveau is een nuttige exercitie voor elke opleiding.

Een risico is dat het opstellen en presenteren van een uitgewerkt taalprofiel zoveel energie kost dat beleidsmedewerkers of taalcoaches het als aparte taak uitvoeren, waardoor docenten en de werkvloer er niet bij betrokken worden en het zich niet 'eigen' maken. Daarnaast is het belangrijk om in de gaten houden dat niet alle aandacht uitgaat naar de uitwerking en precisering van de taalprofielen en daarmee de eindtermen. Een taalprofiel is een middel om vorm te geven aan taalontwikkeling tijdens de beroepsopdrachten, in alle lessen en op de stage, maar zeker niet het doel.

6 Intaketoetsen en diagnostische instrumenten

Moet een mbo-opleiding intake-toetsen Nederlands afnemen? Simon Verhallen, directeur van het Instituut voor taalonderwijs en taalonderzoek anderstaligen van de Universiteit van Amsterdam: 'Ik ben geen voorstander van grootschalige afname van algemene intaketoetsen, tenzij er in de praktijk iets met de uitslagen gebeurt waar een leerling zelf wat aan heeft. Het lijkt me zinniger om per opleiding een korte geïntegreerde assessmentperiode in te stellen.'

Welke gegevens over taalvaardigheid zijn beschikbaar bij de intake?

'Er zijn verschillende bronnen beschikbaar om bij de start van een mbo-opleiding te inventariseren wat een leerling al wel en niet kan. De eerste is het overzicht van het eindexamen. De tweede is de rapportage van de docenten en de decaan van de voorgaande school. Het ligt voor de hand dat vmbo- en mbo-scholen een systeem van warme overdracht ontwikkelen en ervoor zorgen dat vervolgscholen geïnformeerd worden. De derde bron is de leerling zelf; het helpt wanneer de leerling in het bezit is van een taalportfolio en van een geheel of deels gevuld kwalificatiedossier. Met beide werkstukken kan al op het vmbo worden begonnen. Ontvangende mbo-docenten krijgen met zulke bronnen een goed beeld van wat leerlingen tot dan toe gepresteerd hebben.'

En is dat voldoende?

'Ten aanzien van bepaalde deeltaalvaardigheden zouden docenten misschien graag aanvullende informatie willen hebben, om te weten waar zij de komende tijd aan willen werken: spelling, uitspraak, grammatica... Sommige scholen willen een algemeen taalniveau weten van de leerlingen die binnenkomen. Ze willen weten of zij leerlingen veel aanvullende lessen Nederlands moeten aanbieden. Voor zulke doeleinden zijn intaketoetsen beschikbaar, zoals de Toolkit Onderwijs en Arbeidsmarkt,

Simon Verhallen

waar naast Nederlands ook rekenvaardigheid, en Moderne Vreemde Talen mee kunnen worden getoetst. Dan zijn er ook deelttoetsen zoals Starttaal en de toetssuite Nederlands bij Muiswerk.'

Moet een mbo-opleiding intaketoetsen Nederlands afnemen?

'Toetsen bij de intake kunnen aanvullende informatie geven, bijvoorbeeld wanneer er geen deugdelijke informatie uit andere bronnen verkregen kan worden of wanneer scholen een gedifferentieerd hulpprogramma Nederlands kunnen en willen inzetten. Taaltoetsen afnemen is voor deelnemers belastend en voor examinatoren arbeidsintensief. Met name het afnemen en nakijken van spreek- en schrijftoet-

sen is kostbaar. Taaltoetsen bij de intake zijn nuttig wanneer er informatie gezocht wordt die niet op een andere wijze kan worden verkregen enerzijds en de uitslag wordt gebruikt om een onderwijsactiviteit te kunnen bieden anderzijds.'

Dus een intake-toets is niet noodzakelijk?

'Een toets is geen doel op zichzelf. Meer drempels opwerpen voor deelnemers die wettelijk recht op toegang hebben door een intake-toets als selectie-criterium te gebruiken lijkt me niet aan de orde. Bij het gebruik van intake-toetsen moeten scholen goed onthouden dat zij slechts informatie van een bepaald meetmoment hebben en uit één bepaald meetinstrument. Vaak blijken leerlingen enkele weken later heel anders (hoger) te scoren op dezelfde toets. Ook is gebleken dat leerlingen veel hoger scoren als ze het toetsformat reeds kennen. Men moet de gegevens uit een intake-toets daarom met grote voorzichtigheid toepassen. Een diagnostische toets biedt wellicht meer aanknopingspunten.'

Wat is een diagnostische taaltoets?

'Diagnostische taaltoetsen, en hier moet het woord "toets" zo breed mogelijk worden opgevat, vormen een interessante bron van informatie, omdat zij op deelvaardigheidsniveau of detailniveau mogelijke tekorten vaststellen. Diagnostische instrumenten onderzoeken de beheersing van microvaardigheden, bijvoorbeeld welke klanken en intonatiepatronen wel en welke niet goed worden beheerst. Of welke grammaticaregels worden gekend en goed worden toegepast, of welke domeinen van woordenschat-kennis grote hiaten vertonen.'

Wanneer is een diagnostische taaltoets van belang?

'Stel dat bepaalde leerlingen bij een algemene taaltoets in de intake laag gescoord hebben op schrijfvaardigheid. Als de school aanvullend taallessen wil geven op de onderdelen waar de leerling zwak is – en die informatie geeft de algemene toets niet – dan kunnen diagnostische toetsen verder helpen. Een diagnostische instrument kan ook verbonden worden met verschillende onderdelen van de taal-leerlijn. Stel dat uit een diagnostische toets naar voren komt dat bepaalde leerlingen nauwelijks de betekenis en de functie van signaalwoorden

in teksten herkennen en dat gebleken is dat deze leerlingen ook laag scoorden op een leestoets bij de intake. Dan is duidelijk waar de meeste aandacht aan moet worden besteed. Dit hoeft overigens niet per se met een diagnostische toets vastgesteld te worden. Een ervaren docent kan, in samenspraak met een vakdocent die er kijk op heeft, heel goed zonder toets vaststellen op welke vlakken extra ondersteuning nodig is.'

Waarom zouden ROC's moeten investeren?

'Ik ben geen voorstander van grootschalige afname van algemene intake-toetsen, tenzij er in de praktijk iets met de uitslagen gebeurt waar een leerling zelf wat aan heeft. Het lijkt me zinniger om per opleiding een korte geïntegreerde assessmentperiode in te stellen. Leerlingen kunnen aan de hand van beroepsgerichte praktijkopdrachten taaltaken uitvoeren, bijvoorbeeld tijdens de introductieweken, en beginnen (of doorgaan) met de opbouw van een taalportfolio. Geven assessoren en andere begeleiders aan dat een leerling veel fouten maakt, moeilijk uit zijn woorden komt of gebrekkige teksten presenteert, dan zouden er diagnostische instrumenten beschikbaar moeten zijn om te kijken waar het aan schort. Maar ook hier geldt: alleen verder zoeken of toetsen wanneer er ruimte is om maatregelen te nemen. Er moeten ondersteunende en remediërende taallessen aangeboden kunnen worden tijdens de beroepsopleiding.'

Iets doen met de uitslag waar de leerling wat aan heeft

en dan wordt vaak de vraag gesteld hoe het mogelijk is om de taalvaardigheid van leerlingen te verbeteren als gevolg van de samenwerking met de beroepsgerichte taalopleiding.

het niet zo noodzakelijk om de taalvaardigheid van leerlingen te verbeteren als gevolg van de samenwerking met de beroepsgerichte taalopleiding.

Opleidingsteam Mobiel werkt samen aan
beroepsgerichte taaltaken

Taalprofielen tussen de wielen

ROC Aventus Apeldoorn, team Mobiliteitsbranche

Anderstalige leerlingen kunnen sinds jaar en dag bij ROC Aventus terecht voor een geïntegreerd traject⁵, waarin ze een beroepsdiploma halen en tegelijkertijd beter Nederlands leren. In deze trajecten werken taal- en vakdocenten nauw samen, zodat taal leren en een vak leren hand in hand gaan. Ook Nederlandstalige leerlingen ondervinden problemen met taal en tekst in de beroepsopleiding. Het team Mobiel wilde zijn ervaring met geïntegreerde scholing gebruiken om de competentiegerichte opleiding in te richten.

Bij de niveau 1- en 2-opleiding Autotechnicus is het opleidingsteam Mobiel gestart met een werkgroep 'Taalprofielen tussen de wielen', bestaande uit vak- en taaldocenten. Coördinator geïntegreerde trajecten Kuny Bouman ondersteunde de werkgroep: 'Wij hebben direct bij aanvang van het project "Taalontwikkeling in het mbo" een taalcoach aangesteld om met het opleidingsteam Mobiel samen te werken. We wilden als werkgroep het onderwijsaanbod toegankelijk maken voor alle deelnemers. Allereerst is gewerkt aan het taalbewustzijn van het team. Hiervoor hebben we informatie over het proces van taalverwerving gegeven en de taaleisen uit het kwalificatieprofiel bestudeerd. Vervolgens hebben we samen gekeken naar de beheersing van de verschillende taalvaardigheden: wat voor gesprekken

moeten leerlingen kunnen voeren, wat moeten zij zelfstandig kunnen lezen?'

Taalvoorbladen

De werkgroep heeft op een concrete manier aandacht besteed aan de taalontwikkeling in het team Mobiel. Na het inventariseren van beroepsgerichte taaltaken is het team begonnen met de ontwikkeling van extra lesmateriaal bij praktijkopdrachten. Het team heeft taalvoorbladen ontwikkeld en ingezet bij de praktijkopdrachten. De praktijkopdrachten met bijbehorende leesteksten blijken voor de leerlingen moeilijk te begrijpen. Niet omdat ze lang zijn, maar omdat de informatiedichtheid erg hoog is en de teksten veel moeilijke woorden bevatten. De voorbladen die het team ontwikkelt, zijn opgebouwd volgens een vast stramien dat uit drie onderdelen bestaat. In het eerste deel worden vooral tips gegeven voor het verzamelen van visuele informatie, foto's, video, internet enzovoort. Zo kunnen leerlingen zich een beter beeld vormen van de praktijksituatie, voordat zij beginnen met de praktijkopdracht. Wanneer de leerlingen een 'filmpje' in hun hoofd hebben van bijvoorbeeld de werking van het smeersysteem, wordt de leestekst hierover makkelijker te begrijpen.

Taaldoelen

Het tweede deel van elk voorblad bevat een woordenlijst met de woorden die de leerlingen moeten kunnen gebruiken. Het is de bedoeling dat docenten veel aandacht besteden aan deze woorden. Ook de docenten Nederlands gaan met de lijst aan de slag.

⁵ Een geïntegreerd traject is een kwalificerende mbo-opleiding waarbij vak- en taaldocenten samenwerken aan taal en vakdoelen.

Ook aandacht voor taal tijdens de stage

In het derde deel van de voorbladen staan de taaldoelen uit het kwalificatiedossier. Deze taaldoelen komen overeen met de relevante taalsituaties die horen bij het beroep autotechnicus. Het overzicht geeft docenten en leerlingen inzicht in de taaldoelen per praktijkopdracht. Alle taaldoelen komen in meerdere voorbladen, en dus op verschillende plekken in de opleiding terug. Voorbeelden van de taaldoelen van het team Mobiel zijn:

- De leerling kan in eigen woorden de gelezen informatie over het brandstoftoevoersysteem navertellen.
- De leerling kan op een begrijpelijke manier de verschillende soorten aandrijving van de distributie benoemen.
- De leerling legt de werking van de oliepomp begrijpelijk uit.
- De leerling kan na een kleine beurt een briefje schrijven aan een medeleerling waarin hij het werk overdraagt.

Voorzetten voor taalbeleid

Gaandeweg is een duidelijk beeld ontstaan over de rol die de taalcoaches spelen in een team. Bouman:

'Zij kunnen lessen observeren en hun collega's feedback geven. Informeren over nieuwe methoden, werkwijzen en inzichten in taalverwerving. Taalcoaches moeten de relevantie van deze ontwikkelingen aangeven en hun collega's op een inspirerende manier bijpraten over de ontwikkelingen. Het zijn de taalcoaches die letten op de door de sector ingezette taalbeleidslijn. Zij geven voorzetten over de aanpassing van het gevoerde taalbeleid en bewaken de gestelde taaldoelen en taaleisen.' Taalcoach Ria Ten Kate geeft aan dat de school in de praktijk nog niet zover is: 'De rol van taalcoach is nog nieuw voor ons. Tot nu toe zijn we vooral bezig geweest met het maken van de voorbladen.'

Op de steigers

Het bleek niet altijd eenvoudig om de continuïteit in de werkgroep te waarborgen. Gerrit Veerman, de eerste taalcoach van het team Mobiel ondervond dat aan den lijve. Hij zou meedoen aan het project 'Taalontwikkeling in het mbo' en had er zin in: 'Ik was toe aan een nieuwe uitdaging en aan het project was scholing verbonden. Bovendien zouden er ervaringen worden uitgewisseld met taalcoaches van andere ROC's. Dat zag ik wel zitten, want nieuwe ideeën over het leren van taal zijn zeer wel-

kom.' Al na een maand werd Veerman op een ander traject geplaatst. 'Het onderwijs staat tot de nok in de steigers. Iedere keer veranderen er processen, functies en systemen. Ik moest vrij plotseling van de steiger af en werd op een andere plank geplaatst. Ik startte met de begeleiding van deelnemers van een totaal nieuwe doelgroep en gaf ineens geen les meer aan motorvoertuigentechniek niveau 2. Dit is nu eenmaal de context waarin wij werken.'

Manager bijpraten

Van belang is de overdracht van kennis op collega's. Tijdens een studiemiddag is het team Mobiel geïnformeerd over de taalniveaus en beroepsgerichte taaltaken uit het kwalificatiedossier en over de mogelijkheden van taalgericht werken. De tweede bijeenkomst stond geheel in het teken van het werken met de voorbladen en de afstemming en communicatie met docenten Nederlands. Taalcoach Veerman vindt het zijn taak om taal voortdurend aan de orde te stellen in het team: 'Dat kan in vergaderingen, maar ook in tweegesprekken. Ik heb in dit project ook steeds de manager bijgepraat. Taal moet op de agenda van de verschillende teamvergaderingen blijven. Daarbij is er tijd nodig om dingen uit te kunnen werken.'

Een enthousiaste coördinator

Bouman erkent de organisatorische problemen, maar blijft enthousiast: 'Het is fantastisch om mee te doen aan dit project. Het helpt om stil te staan bij wat er nu al gebeurt aan taal en te kijken waar verbeteringen mogelijk zijn. Het is prachtig om met een opleidingsteam te zoeken naar betere vormgeving van het onderwijs. Met als doel zoveel mogelijk deelnemers op een goede plek en gekwalificeerd op de arbeidsmarkt te krijgen. Natuurlijk krijgen wij ook teleurstellingen te verwerken en gaat het niet altijd even soepel. Omdat er wel eens iemand van baan verandert, moet er een herschikking plaatsvinden. Een deel van het werk start dan weer opnieuw. Maar ons einddoel blijft: goed toegankelijk onderwijs voor iedereen die bij Aventus een beroepsopleiding wil volgen.'

*Taalcoach Gerrit Veerman:
'Taal voortdurend aan de orde stellen'*

7 Taal in de vakles en op de werkvloer

De discussie over 'taal in de vakles' is nog lang niet afgesloten. Veel vakdocenten denken bij taal aan spelling en grammatica en vinden dat thuis horen bij het vak Nederlands. De vraag is wat dan in de vakles of op de werkvloer aan Nederlands gedaan moet worden.

Iedereen leert taal door veel naar deze taal te luisteren, teksten in die taal te lezen en de taal veelvuldig te spreken en te schrijven. Dat gaat op voor Nederlandstalige leerlingen en leerlingen met een andere moedertaal dan het Nederlands. Leerlingen die het moeilijk vinden iets goed onder woorden te brengen, moeten hier veel mee oefenen. Leerlingen die moeizaam lezen, moeten juist veel lezen. Natuurlijk moeten ze hier specifieke oefening in krijgen onder begeleiding van een docent Nederlands, die zich richt op de kwaliteit van het Nederlands en de leesstrategieën.

Voorbeelden van taaltaken uit het kwalificatiedossier Assistent Mobiliteitsbranche

- Overlegt over keuze van materialen, (delen) van voertuigen, gereedschappen, materialen en persoonlijke beschermingsmiddelen.
- Noteert op de werkorder gebruikte onderdelen, materialen, afwijkingen en beschadigingen (aan gereedschappen).

Voorbeelden van taaltaken uit het kwalificatiedossier Juridisch Medewerker personeel en arbeid

- Adviseert opdrachtgever over de inhoud van de vacature ten behoeve van een zinvolle bemiddeling.
- Stemt de inhoud van correspondentie af op de vragen en informatiebehoeften van de werkzoekenden/flexwerkers zodat deze adequaat geïnformeerd zijn.

Voorbeelden van taaltaken uit het kwalificatiedossier Helpende Zorg en Welzijn

- De Helpende Zorg en Welzijn stemt haar werkzaamheden m.b.t. huishouden en wonen af op de wensen en verwachtingen van de cliënt/zorgvrager.
- De Helpende Zorg en Welzijn rapporteert duidelijk, nauwkeurig en bondig aan de leidinggevende en/of collega.

Taal van het vak

Veel lezen en spreken – kwantiteit van het taalgebruik – doen leerlingen vooral tijdens vaklessen op school en op de stageplaats. Ze leggen bijvoorbeeld iets uit terwijl ze aan de machine staan, schrijven memo's, stageverslagen en overdrachten en lezen gebruiksaanwijzingen en vakteksten. Een vakdocent of begeleider houdt zich vooral bezig met de vaktaal door over beroepshandelingen te vertellen, leerlingen te laten lezen en schrijven over het vak en door te praten over vakmatige handelingen. Maar wat is nu 'de taal van het vak' en hoe weet een docententeam hoe het kan oefenen met de juiste vaktaal?

Relevante taalsituaties

Er zijn twee wegen om te bepalen om welke taalsituaties het concreet gaat. Ten eerste kan de school stagebegeleiders vragen welke taal leerlingen nodig hebben in hun stage en welke taaltaken ze tijdens de stage moeten uitvoeren. Daarnaast kunnen de relevante taaltaken gedestilleerd worden uit de kwalificatiedossiers⁶. Zijn de taaltaken bekend, dan heeft een team concrete handvatten om taalontwikkellend les te geven en de taken te verdelen. In de vakles en tijdens de stage kan de leerling vervolgens aan de slag met de taaltaken van het beroep. Dat betekent dat de leerling Assistent Mobiliteitsbranche oefent met het benoemen van gereedschappen, het ver-

⁶ In deel C van de kwalificatiedossiers staan bij de prestatie-indicatoren, de eindtermen van de taaltaken beschreven.

Leerlingen moeten de kans krijgen veel te overleggen

woorden van kenmerken, het benoemen van voor- en nadelen bij gebruik enzovoort.

Feedback op taal

Leerlingen luisteren vaak beter naar de vakdocent of de stagebegeleider dan naar de docent Nederlands (of rekenen). Dat is de man of vrouw die hen het vak leert. Wanneer een stagebegeleider zegt dat een leerling meer aandacht moet besteden aan taal omdat hij anders problemen krijgt bij het vinden van een baan of het functioneren tijdens de stage, nemen leerlingen dit serieus. Leerlingen geven bijvoorbeeld zelf aan dat ze het verschil tussen formeel en informeel taalgebruik pas geleerd hebben tijdens hun stage. Of dat ze tijdens hun stage meer aandacht zijn gaan besteden aan hun uitspraak, aan het schrijven van verslagen of aan het lezen van veiligheidsvoorschriften. Daarom is feedback op taal van vakdocenten en stagebegeleiders zo belangrijk.

Overleggen met de docent Nederlands

Stel, de taaltaken voor het beroep zijn vastgesteld en de eindniveaus (A1, B1, B2) zijn bekend. Een team weet dan wat de leerlingen op taalgebied moeten kennen en kunnen om de opleiding te kunnen volgen. Vakdocent en taaldocent kunnen nu bespreken hoe ze hun onderwijs goed op elkaar aan kunnen laten aansluiten. Er wordt in de vakles, naast de ontwikkeling van vakkennis en de beroeps-

houding, gewerkt aan de taalontwikkeling van de leerlingen. De docent Nederlands oefent vervolgens de taalvaardigheden die nodig zijn om deze taaltaken te kunnen uitvoeren. Denk aan kennis van gespreksconventies, variatie in antwoordzinnen en tekststructuur van een werkverslag.

Wat doet de vakdocent?

De vakdocent ontfermt zich over de 'hogere vaardigheden': functioneel, toegepast en geïntegreerd in de werkprocessen. Gespreksvaardigheid in verkooptechniek en in werkoverleg en schrijfvaardigheid in stageverslagen behoren tot zijn domein. De vakdocent oefent uitgebreid met taaltaken van het beroep. Hij praat met leerlingen over het vak en laat hen veel uitleggen en toelichten, teksten van het vak lezen en vakgerichte verslagen en correspondentie schrijven.

De vakdocent reageert op de taal van de leerlingen en geeft aan wat ze goed en minder goed doen.

Maar wie zorgt voor de stap-voor-stap-opbouw, voor controle op regeltoepassing en voor feedback? De vakdocent overlegt hierover met de docent Nederlands en verwijst leerlingen – indien nodig – door voor extra ondersteuning. En grammatica en spelling? Dat laat de vakdocent over aan de docent Nederlands. Als er geen docent Nederlands is, dan wordt het hoog tijd dat die er komt.

en de ambachtsschool of de
n de leerling en als gevolg van

n de ambachtsschool of de
De taalcoaches van het team Handel

Een taalbewust handelsteam

ROC Zadkine, team Handel

Docenten van het team Handel besteden veel tijd aan corrigeren, mondelinge toelichting en extra uitleg van de leerstof en vakwoorden. Deze vormen van correctie en extra ondersteuning kosten veel tijd maar lijken op de lange termijn weinig op te leveren. De docenten hebben behoefte aan verbetering van de schriftelijke lesmaterialen, uitbreiding van hun didactisch repertoire, meer uren Nederlands en effectieve aandacht voor de ontwikkeling van het Nederlands tijdens alle lessen.

Opleidingsmanager Robert Wulffele besloot met zijn team deel te nemen aan het landelijk project 'Taalontwikkeling in het mbo': 'In dit project werd taalbeleid serieus genomen. Bovendien was het van toepassing op het hele team. Onze eerste doelstelling was taalbewustzijn bij docenten creëren. En daarnaast taal planmatig een plaats geven in de opleiding. Enkele docenten kregen scholing als taalcoach. Zij ondersteunen de docenten Nederlands en het team met speciale deskundigheid. Daarnaast organiseren ze studiedagen, zodat de kennis wordt verspreid. Bovendien onderhouden taalcoaches ROC-breed contact via de kenniskring en expert-groep Taalbeleid van Zadkine.'

Twee lijnen

Er werden twee lijnen uitgezet. Twee taaldocenten kregen een jaar lang extra uren per week om zich te ontwikkelen als taalcoach. Zo werd de positie van het Nederlands – in nauwe samenwerking met de beleidsmedewerker taalbeleid – versterkt. Daarnaast organiseerden de taaldocenten vier bijeenkomsten

voor het gehele team. Ze vergrootten op die manier het taalbewustzijn en werkten concreet aan de ontwikkeling van het Nederlands. Taalbeleidsmedewerker Aad 't Hart: 'Bij het team Handel werd de deskundigheid van docenten Nederlands altijd al gebruikt. Met de huidige taalproblematiek in beeld is de vraag naar die deskundigheid alleen maar vergroot. Met de taalprofielen in kwalificatiedossiers hebben zij nu duidelijke doelen.'

Specifieke feedback

Fred Heijnen en Ben Spaans zijn taalcoaches. Zij hebben samen met hun collega-docenten Nederlands een aantal ontwikkelingen in gang gezet. Uitgangspunt waren de taaleisen uit het kwalificatieprofiel. Heijnen legt uit: 'In de integrale opdrachten van de opleiding zijn de taalactiviteiten expliciet benoemd. Enkele beroepsproducten worden beoordeeld op competenties én op taal. De protocollen daarvoor zijn geënt op het Raamwerk Nederlands. De docent Nederlands geeft specifieke feedback aan leerlingen. Ook de examinering van alle vijf taalvaardigheden gebeurt op basis van raamwerkprotocollen. Er is een taalportfolio-assessment als eindgesprek.' De taalniveau-eisen zijn geconcretiseerd in taaltaken die bij elke integrale opdracht staan. Daardoor worden ze door de leerlingen gemaakt in de tijd die voor de opdracht staat. De taaldocent kijkt naar de talige fouten van de leerlingen, de vakdocenten naar de inhoud. Het is de bedoeling dat de vakdocenten ook globaal aandacht gaan besteden aan de taalfouten. Hiervoor is een eenvoudige checklist in ontwikkeling.

Moeilijke woorden

In het team is een geïntegreerde aanpak voor woordenschat geïntroduceerd. Volgens een door iedereen te hanteren vijfstappenplan worden belangrijke woorden vooraf geselecteerd, genoteerd, gecontroleerd en regelmatig teruggevraagd en geoefend. De leerlingen krijgen hierbij een actieve rol. Ben Spaans: 'Het hele team experimenteert met taalontwikkelend lesgeven. Door het woordenschrift komt er meer aandacht voor taal in de andere lessen. In het woordenschrift schrijven leerlingen de voor hen moeilijke woorden op. Het is de bedoeling dat er met deze woorden regelmatig korte oefeningetjes worden gedaan zodat de woorden beklijven.' Taal wordt teambreed aangepakt. Aad 't Hart: 'De lessen Nederlands ondersteunen de integrale opdrachten, zodat leerlingen beroepsproducten naar behoren kunnen opleveren. Nederlands volgt daarnaast een aparte leerlijn voor lezen, luisteren en schrijven. In het kader van ons taalbeleidsplan komt er extra tijd en materiaal op maat voor remediërende, individuele trajecten. Dat kan het team niet alleen, dat wordt Zadkine-breed aangepakt.'

Extra impuls

Robert Wulffele is tevreden over de extra impuls die het team heeft gekregen: 'Het project stimuleerde initiatieven zoals het benoemen van talige activiteiten in de integrale opdrachten uit het competentiegericht leren; het apart beoordelen van taal in de examinering en het ondersteunen van de integrale opdrachten vanuit de lessen Nederlands. Omdat het project goed liep, kunnen we het nu als voorbeeld gebruiken.' Ook taalbeleidsmedewerker 't Hart is te spreken over de stappen die het team gezet heeft: 'Cgo vraagt om geïntegreerd taalonderwijs. De motivatie is er. Er moet nog wel deskundigheid worden ontwikkeld rond intake en diagnose. Ook moeten we nog werken aan de organisatie van het Nederlands en het opzetten van taalvolgsystemen.'

Stagebedrijven

Het team werkt op school al veel taalbewuster. Dat komt door het aanpassen van de integrale opdrachten en het invoeren van het woordenschrift en woordenschatoefeningen. Buiten de school moeten nog wel wat stappen gezet worden. Heijnen: 'Met de stagebedrijven praten we volgens de procedure altijd over taalbeleid en de verantwoordelijkheid

*Beoordeling van de
mondelijke taalvaardig-
heid in de bpv*

Stephan Iske en Aad 't Hart maken zich sterk voor een taalbrede aanpak

van het bedrijf daarin. In de integrale opdrachten die leerlingen tijdens de stage uitvoeren, is taal benoemd en moet de opleider op het vereiste niveau een beoordeling geven. Eerlijk gezegd moet het bedrijfsleven nog in die rol groeien.'

Laag pitje

Zadkine heeft taalbeleid op alle niveaus vastgelegd in beleidsplannen en activiteitenplannen. Aad 't Hart is hier nauw bij betrokken: 'Het is van groot belang dat je eenmaal verworven resultaten borgt. Telkens verzetten we de bakens. Zo voorkom je terugval.' Op centraal niveau initieert en coördineert de expertgroep Taalbeleid alle acties die in het taalontwikkelen beroepsonderwijs noodzakelijk zijn. De acties staan beschreven in een Actieplan Taalbeleid. Er is een kenniskring Taalbeleid met vertegenwoordigers van de Opleidingcentra (OC). Het managementteam informeert en ondersteunt in het Opleidingencentrum bij het vormgeven aan taalontwikkelen beroepsonderwijs. Een kenniskringlid vertaalt taalbeleid naar de onderwijspraktijk en initieert, coördineert en evalueert in het OC. Het kenniskringlid is de linking pin voor taal in het OC en

dus de schakel tussen taalcoaches en management. En tussen OC- en ROC-beleid. 't Hart: 'Taalbeleid op een laag pitje te zetten is geen optie. Overigens is ons management heel blij met deze constructie. Het voelt zich gesteund, in praktische zin.'

Pioniers

Om taalontwikkelen beroepsonderwijs ook in de onderwijspraktijk te borgen zijn zo'n 45 taalcoaches aangesteld. De taalcoach geeft binnen een opleidingsteam leiding aan taalontwikkelen activiteiten en activiteiten die de taaltoegankelijkheid van het onderwijs bevorderen. Taalcoach is geen aparte functie, maar wel een specifieke taak. Het team Handel heeft met haar twee taalcoaches binnen het ROC een pioniersrol vervuld. Ben Spaans geeft het belang van de pilot aan: 'Dankzij de bijdrage van het project is de aandacht voor taalbeleid op onze locatie in een stroomversnelling geraakt. Hoewel het taalbeleid ook Zadkine-breed nadrukkelijk aandacht krijgt, heeft deze pilot ons team enthousiast gemaakt.'

8 Ondersteunend taalonderwijs Nederlands

Lies Alons begeleidde het team logistiek van ROC Aventus in Deventer tijdens het project 'Taalontwikkeling in het mbo'. In gesprek met Tiba Bolle vertelt zij over haar ervaringen. 'Wat er in de lessen Nederlands gebeurt, is voor veel docenten een heikel punt.'

Welke plaats nemen de lessen Nederlands in het cgo in?

'Functionele taaltaken, zoals het oefenen van gespreksvaardigheid in een verkoopgesprek of het schrijven van een memo voor een collega, worden traditiegetrouw al behandeld. Daar leert een leerling de juiste beroepsinhouden gebruiken en oefen-

nen met vaktermen. Maar dat is niet voldoende. In ondersteunende taallessen kunnen de deelnemers heel gericht werken aan deze aspecten van taalvaardigheid. Sommige ROC's nemen deze lessen een vast aantal uren per week op in het rooster. Anderen kiezen voor workshops verspreid over het jaar.'

Wat gebeurt er in de lessen Nederlands?

'Dat is voor veel docenten een heikel punt. Centraal staat natuurlijk een functionele invulling: de onderwerpen moeten aansluiten bij wat in de vaklessen en in de praktijk aan de orde komt. Maar veel deelnemers hebben behoefte aan meer uitleg en oefening van regels en conventies van het vakgerichte Nederlands en de vaktaal. Daarbij kun je denken aan: hoe open en sluit je een verkoopgesprek? Welke regels gelden er bij een dergelijk gesprek? Wat is de juiste stijl en het goede register als je met een klant praat? Hoe maak je grammaticaal goede zinnen? Maar ook: hoe zorg je ervoor dat je verstaanbaar bent? Hoe spreek je die klank goed uit en welke intonatie moet die zin hebben? Maar dat geldt voor een leerling die een opleiding tot verkoper volgt. Een leerling in de opleiding tot logistiek medewerker moet waarschijnlijk weer andere taalvaardigheden oefenen.'

Hoe sluiten de Nederlandse lessen aan op de beroepspraktijk?

'Met een uitgewerkt taalprofiel als uitgangspunt wordt duidelijk welke taaltaken aan de orde moeten komen tijdens de opleiding. Het gaat daarbij om een inventarisatie van alle functionele taaltaken in de beroepsopleiding. De taaldocent kan op basis van de taaltaken in de vakopleiding een passend programma samenstellen. Welke taaltaken vragen om extra oefening voor welke leerlingen en op welk moment? Afhankelijk van het type taaltaken kan er bij de invulling van het programma aandacht besteed worden aan bijvoorbeeld woordenschat.

Lies Alons

De docente Nederlands licht het woordenschrift toe

Denk aan algemene beroepstaalwoorden of de instructie bij een woordenschrift, grammatica, zinsbouw en woordvorming, spelling, leesstrategieën, gespreksvaardigheid, gespreksregels, uitspraakregels en verstaarbaarheid.'

Welke materialen gebruik je in de lessen Nederlands?

'Voor effectief Nederlands moeten we zoveel mogelijk aansluiten bij de vakopleiding. Daardoor is het lastig om standaardmateriaal in te zetten. In het project hebben veel opleidingen ingezet op maatwerk. Daarbij moet je denken aan een gerichte afstemming op de inhoud en taaltaken van de opleiding. Een goed initiatief is het ontwikkelen van zogeheten taalbladen. De taaldocent/taalcoach stelt ze samen, in overleg met het team. De invulling van een taalblad kan bestaan uit een concrete taalkaak, bijvoorbeeld een uitnodiging schrijven voor potentiële klanten van een winkel. Aan de hand van een standaard feedbackformulier kan de leerling samen met de docent de opdracht bespreken. De extra taalkaak wordt in de vakles behandeld. Vervolgens kan het spreek- of schrijfproduct met de taaldocent in de les Nederlands worden besproken en, waar nodig, gecorrigeerd.'

Hoe werkt de taaldocent samen met de andere docenten?

'Over de werkwijze bij het feedback geven moeten vak- en taaldocent duidelijke afspraken maken: wie doet wat op welk moment? Als het goed is hebben de docenten de noodzakelijke woorden bij een

thema geselecteerd. Hieraan is het woordenschrift gekoppeld, een krachtig instrument dat gebruikt kan worden in de lessen Nederlands. Ook hier is de samenwerking met de vakles van cruciaal belang. In de vakles kan de deelnemer de nieuwe woorden verzamelen, uitleg krijgen en de betekenis opschrijven. Vervolgens kan de taaldocent expliciete aandacht besteden aan de verdere uitleg van de woorden, het gebruik, de uitspraak, de schrijfwijze enzovoort. Tevens kan hij opdrachten geven om met de nieuwe woorden te oefenen.'

Hoe zorg je voor een goede afstemming met de vaklessen?

'Het is duidelijk dat voor de invulling van de lessen Nederlands aansluiting bij de beroepsopdrachten – en dus samenwerking met de vakdocent – van essentieel belang is. De invulling van het taalprogramma moet naadloos aansluiten bij de functionele taaltaken van de vakopleiding. Daarvoor moet de taaldocent zicht hebben op de inhoud van de lesmaterialen van het vak. Verder kan de taaldocent op basis van de producten die in de vaklessen zijn gemaakt, zicht krijgen op de mogelijk extra aandachtspunten bij Nederlands. In de ondersteunende lessen Nederlands blijft het dus zoeken naar samenhang met de rest van het programma.'

en leerlingen, als gevolg van

stimuleren pedagogische en

*Een extra duwtje in de rug voor leerlingen
die het nodig hebben*

Gezamenlijk zoeken naar praktische aanpak

Deltion College, teams Onderwijsassistent en Sociaal Pedagogisch Werk

Elke dinsdagmiddag komen de taalcoaches van de opleidingen Onderwijsassistent en Sociaal Pedagogisch Werk bijeen om zich met de taalondersteuner van de locatie Nijverheidstraat te buigen over het taalbeleid in hun team. Soms gebeurt dit in groter gezelschap, als belangstellenden aanschuiven om een thema te bespreken.

Twee van de vier taalcoaches, Ineke Leunk en Ellie van Beers, zijn docent Nederlands. De anderen, Ditta Schreuder en Jannet Klingenberg, hebben een NT2-achtergrond. De verschillende achtergronden binnen dit taalcoachteam zorgen voor een brede deskundigheid. Hard nodig – vooral in het begin – om alle ‘instrumenten’ van de taalcoach in de vingers te krijgen. Schreuder: ‘Beginnende taalcoaches wil ik meegeven contact te zoeken met andere taalcoaches en samen gelijksoortige producten uit te werken.’ Leunk vult aan: ‘We hebben als taalcoaches veel gehad aan de onderwijsuggesties en didactische tips.’

Gedeelde verantwoordelijkheid

De taalcoaches zijn ervan overtuigd dat gedeelde verantwoordelijkheid binnen opleidingsteams noodzakelijk is om ervoor te zorgen dat de leerlingen de vereiste taalniveaus bereiken. Van Beers, taalcoach voor SPW 4: ‘Alle docenten kunnen leerlingen ondersteunen op het gebied van algemeen taalgebruik. Denk aan het juiste register kiezen, objectief taalgebruik, goede zinsbouw. Zij stimuleren leerlingen vooral ook te lezen en te schrijven. Oefening baart kunst. Ook kunnen ze deficiënties signale-

ren. Leerlingen hechten de meeste waarde aan de beroepsgerichte vakken. Wat daarin gezegd en geëist wordt, is voor hen toonaangevend.’

Doorstroom

Om de opleidingsteams te betrekken bij de taalontwikkeling is er in teambijeenkomsten regelmatig aandacht voor taal. Daarin leggen de taalcoaches uit wat de doelen en eisen zijn op het gebied van Nederlands en waar zij aan werken. De taalcoaches hebben met de docenten gepraat over de problemen die er zijn met Nederlands, zoals het grote verschil in taalniveau van de leerlingen en problemen bij de doorstroom. Van Beers: ‘We stuiten vooral op doorstromers met een taalprobleem. De “praktische” beroepshandelingen zijn vaak niet eens zo anders, maar naarmate het opleidingsniveau stijgt, moeten deelnemers meer reflecteren, verslagleggen, communiceren met cliënten en informatie zoeken. Dat allemaal natuurlijk op adequaat niveau. In teamvergaderingen hebben we aan de orde gesteld welke taal leerlingen moeten begrijpen en produceren en op welk niveau. Collega’s zijn daar toch van geschrokken.’

Gezamenlijke aanpak

De door de taalcoaches geïntroduceerde taalprofielen vormden voor het team een leidraad om te bepalen welke taaltaken meer aandacht nodig hebben. Er werd gezamenlijk nagedacht over de plaats waar taalontwikkende opdrachten kunnen worden ingevoegd. Bij de opleiding Onderwijsassistent heeft dit bijvoorbeeld geleid tot de ontwikkeling van een handleiding en een beoordelingsformulier voor

De tutores maken hier probleem Gestuurd Onder- leerlingen een paar keer en Nederlands verzorgt. Zo worden in de deelne- ap oplossingen bedacht. Praktisch vorm te geven.

Eersteuning

locatie Nijverheidstraat is voor Nederlands beschik- met Klingenberg werkt rum (OLC) en heeft ar werktijd beschikbaar op de opleidingslocatie zelf werkt. De commu- nicatielijnen met de docenten zijn hierdoor kort; docenten kunnen de taalondersteuner makkelijk even aanspreken en de leerlingen hoeven niet de deur uit om naar aparte lessen te gaan. Klingenberg: 'Vaak is het moeilijk voor leerlingen om naast de opleiding of stage extra tijd en energie te besteden aan Nederlands. Maar soms ziet een leerling ineens het licht en vertelt zij dat zij de hele week, thuis en op stage, met taal bezig is.' Schreuder vult aan: 'Het is heel belangrijk voor leerlingen dat ze zich ervan bewust worden dat ze niet alleen taal leren bij het vak Nederlands. Ze leren het bij alle schoolvakken, op stage en later op het werk.'

Voor de leerlingen van de locatie Nijverheidstraat is extra individuele aandacht voor Nederlands beschikbaar. Taalondersteuner Jannet Klingenberg werkt vanuit het Open Leer Centrum (OLC) en heeft ongeveer een derde van haar werktijd beschikbaar voor deze taak. Na aanmelding door een docent of tutor kan ze aan het werk met een leerling. Dat kan individueel of in kleine groepjes met andere leerlingen. Afspraken, vorderingen en presentie worden vastgelegd en doorgegeven aan de betrokken docent. De ondersteuning richt zich vooral op aspecten als zinsbouw, tekstopbouw, spelling en woordenschat. Zaken waar de leerlingen onvoldoende feedback op kunnen krijgen in de vaklessen en workshops.

Sinds kort is ook op een andere locatie een taalondersteuner aangesteld. Een belangrijke succesfactor bij taalondersteuning is dat de taalondersteuner

op de opleidingslocatie zelf werkt. De communicatielijnen met de docenten zijn hierdoor kort; docenten kunnen de taalondersteuner makkelijk even aanspreken en de leerlingen hoeven niet de deur uit om naar aparte lessen te gaan. Klingenberg: 'Vaak is het moeilijk voor leerlingen om naast de opleiding of stage extra tijd en energie te besteden aan Nederlands. Maar soms ziet een leerling ineens het licht en vertelt zij dat zij de hele week, thuis en op stage, met taal bezig is.' Schreuder vult aan: 'Het is heel belangrijk voor leerlingen dat ze zich ervan bewust worden dat ze niet alleen taal leren bij het vak Nederlands. Ze leren het bij alle schoolvakken, op stage en later op het werk.'

De taalcoaches hadden, en hebben, veel taken op hun bord liggen:

- Opleidingsteam voorlichten en stimuleren. Hieronder valt ook informatie geven over eisen, niveaus en taalactiverende didactiek.
- De taalontwikkeling van de leerlingen in lessen en workshops ondersteunen.
- Taaldidactiek inpassen in competentiegericht leren. Daarvoor moeten nieuwe vormen worden gezocht en instrumenten worden ontwikkeld.
- De ontwikkelingen op het gebied van taal afstemmen op die van de werkgroepen CLOP en Leren, Loopbaan, Burgerschap.

*Een onderwijsassistent
maakt een extra
taaloefening*

- Doorlopende leerlijnen (doorstroom) bevorderen.
- Taal inpassen in de examinering. Dat kan bijvoorbeeld binnen de beoordeling van beroepsproeven.

Stap voor stap

Omdat het competentiegericht leren nog volop in ontwikkeling is, vergt de uitwerking van taalbeleid veel visie en overleg. Niet alle aspecten van taalbeleid konden daarom in één projectjaar worden uitgewerkt. De samenwerking binnen de deelnemende teams staat nu in de steigers, taalbeleid staat regelmatig op de agenda en er is belangstelling voor de producten die zijn ontwikkeld. Stap voor stap kunnen er meer feedbackinstrumenten en bijvoorbeeld woordenlijsten worden toegevoegd aan de bestaande opdrachten en projecten. Ook kan het aanbod van workshops voor belangrijke taaltaken worden uitgebreid.

Intakeprocedure

Op dit moment werken de taalcoaches aan een advies over de intakeprocedure. Er is geëxperimenteerd met verschillende vormen van instaptoetsen in de verschillende opleidingen. Ook is onderzocht wat de verschillende nieuwe digitale intakeproeven te bieden hebben. Tot zover is het vooral een inventarisatie, want de belangrijkste vragen bij het kiezen van een intakeprocedure kunnen de taalcoaches niet alleen beantwoorden. Er is immers goed over-

leg op opleidingsniveau nodig om te bepalen welke gegevens je uit de taaltoets wilt hebben en hoe je die gegevens wilt gebruiken om maatwerk te bieden aan leerlingen. En deze beslissing is cruciaal voor de keuze van de intakeprocedure.

Verbreding

Ineke Leunk was in de projectperiode taalcoach voor de opleiding Onderwijsassistent en is sinds kort aangesteld als taalbeleidscoördinator voor het hele ROC. Zij kan haar ervaringen uit dit project goed gebruiken om de taalcoaches en teams van andere opleidingen te ondersteunen: 'Samen hebben we, mede door de ondersteuning van het ITTA, veel zicht gekregen op de mogelijkheden om taalaspecten in alle vakken aan de orde te laten komen en de manier waarop de verantwoordelijkheden binnen het team gedeeld kunnen worden.'

9 Remediërend taalonderwijs

Inge van Meelis heeft tijdens het project 'Taalontwikkeling in het mbo' een team taalcoaches ondersteund bij de sector Zorg en Welzijn van zowel het ROC van Amsterdam als het Deltion College. Ze vertelt hoe remediërend taalonderwijs eruit ziet.

Is remediërende ondersteuning nog nodig als er taalontwikkeld vakonderwijs wordt gegeven?

'Veel leerlingen komen met een taalontwikkende aanpak in het beroepsonderwijs goed vooruit. Daarnaast zijn workshops of lessen over bijvoorbeeld het schrijven van een verslag of de communicatie met klanten voor alle leerlingen relevant. Maar er is een groep leerlingen die ondanks deze inspanningen onvoldoende vooruitgang laat zien. Die maken bijvoorbeeld hardnekkige fouten in zinsbouw of uitspraak, hebben een achterstand in de woordenschat of grote problemen met tekstbegrip. Deze problemen blokkeren de vooruitgang in de taken die leerlingen op school en op de werkvloer steeds beter moeten gaan uitvoeren. Remediërend taalonderwijs is bedoeld voor leerlingen die kampen met specifieke, hardnekkige taalproblemen en individuele begeleiding en feedback nodig hebben.'

Hoe bepaal je voor wie die extra ondersteuning nodig is?

'Bij de intake kan al worden gekeken naar potentiële kandidaten voor remediërende ondersteuning. Maar een intake-toets geeft meestal niet voldoende aanwijzingen op welke punten de leerlingen gaan vastlopen in opleiding of beroep. Slechte toetsresultaten kunnen ook andere oorzaken hebben, zoals onvoldoende concentratie of motivatie om de soms nogal uitgebreide toetsen nauwkeurig te maken. Ook geven de toetsresultaten niet altijd een voldoende verfijnde diagnose om een gerichte remediërende ondersteuning op te baseren. Kortom, er zijn aanvullende gegevens nodig, bijvoorbeeld van een diagnostische toets. Verschillende ROC's werken

Inge van Meelis

met een systeem van doorverwijzing door een tutor, docent of coach. De docent die de remediërende ondersteuning biedt, zorgt voor een gedetailleerde diagnose.'

Kun je een voorbeeld geven van hoe die doorverwijzing werkt?

'Een docent kan doorverwijzen op grond van de nabespreking van prestaties of werkopdrachten aan de hand van leerlijnen. Bijvoorbeeld als blijkt dat de taalvaardigheid op bepaalde punten onvoldoende blijft, ondanks workshops en globale aanwijzingen. De leerling krijgt dan bijvoorbeeld een 'reparatie-opdracht' om de prestatie te verbeteren en krijgt daarbij het advies om ondersteuning te zoeken bij een taalcoach of taalondersteuner. Daarbij wordt

aangegeven waar speciale aandacht aan besteed moet worden. Remediëring is dus altijd verbonden met diagnostisering. Het gebeurt ook, bijvoorbeeld bij het Deltion College, dat de docent aan de hand van een formulier doorverwijst. De studieloopbaanbegeleider, coach/POP-docent of docent Nederlands vult een aanmeldingsformulier in en geeft aan op welk vlak – uitspraak, spelling, woordenschat, grammatica, coherentie – er problemen zijn. De taalondersteuner neemt vervolgens contact op met deze docent, doet een intake met de leerling en stelt in overleg met beiden een plan van aanpak voor. Hierin staan afspraken over de doelen, de activiteiten, de tijdsplanning en de momenten van terugkoppeling. Sommige leerlingen hebben voldoende aan een duwtje in de rug. Voor anderen is langdurige ondersteuning nodig.'

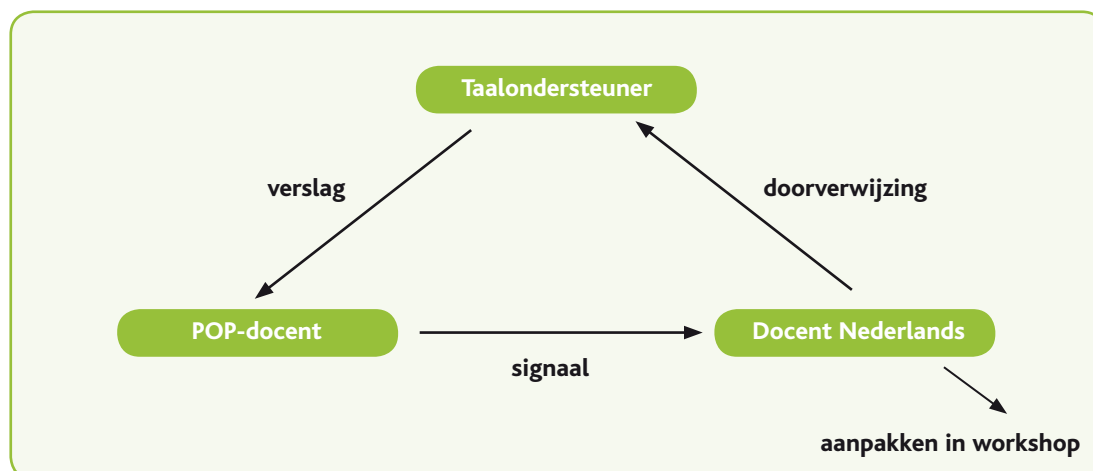
Wie verzorgt die remediërende ondersteuning, welke specifieke deskundigheid is nodig?

'De docent moet snel een probleemanalyse kunnen maken en in overleg effectieve doelen kiezen. In de remediërende ondersteuning moeten juist die punten worden aangepakt die het meest belemmerend zijn bij het functioneren in opleiding en beroep. Behalve een ruime kennis van taalontwikkeling en ervaring met veel verschillend (taal)leermateriaal is daarom enige kennis van de beroepssector belangrijk. Verder moet de docent goed kunnen communiceren met de andere (vak)docenten over taalontwikkeling. Niet iedere docent Nederlands of NT2 ziet meteen de kansen die een opleiding biedt

voor taalontwikkeling. Terwijl het zo nodig is dat de remediërende ondersteuning optimaal gebruikmaakt van alle oefenmogelijkheden die de lees-, schrijf- en spreektaken in de opleiding en in de stage bieden. De extra ondersteuning richt zich op regels en microvaardigheden die na enige oefening vaak dagelijks kunnen worden toegepast. Als de taalondersteuner op leerling en docenten kan overbrengen hoe ze door toepassing en feedback vooruitgang kunnen boeken, kan er veel bereikt worden in korte tijd.'

Heb je nog andere tips voor succesvolle inzet van remediërend taalonderwijs?

'Zoals ik al aangaf is het belangrijk dat de taalondersteuner gemakkelijk kan communiceren met de andere docenten. Daarom is het belangrijk dat de taalondersteuner deel uitmaakt van het team, regelmatig deelneemt aan het teamoverleg of op een andere manier regelmatig in contact komt met de andere docenten, bijvoorbeeld vanuit een functie als medewerker van het Open Leer Centrum of leerlingbegeleider. Verder moeten bij de remediërende ondersteuning altijd de taaltaken uit opleiding en beroep centraal staan. Een apart oefenprogramma alléén geeft onvoldoende resultaat. Perfectie zal niet altijd gehaald worden, het is zinloos eindeloos te blijven oefenen op microvaardigheden. Een constante wisselwerking tussen oefenen en toepassen is nodig voor de transfer van kennis, om de resultaten zichtbaar te maken én voor de motivatie van de cursist.'

en leerling, als gevolg van

daarvoor zijn deze scholen

*Jacqueline de Maa van ITTA, Annelies Kappers,
Catharina Geelen en Elma Offenbeek*

Van nulmeting tot taalbeleid

Taalcoaches ROCvA Gooi en Vechtstreek

Op het ROC van Amsterdam (ROCvA) profileert Annelies Kappers zich ROC-breed met de Firma Taal. Het College van Bestuur van het ROCvA stelde de Firma in om de ontwikkelingen rond Nederlands en de moderne vreemde talen te helpen vormgeven. Kappers heeft samen met de taalbeleidcoördinatoren van Gooi en Vechtstreek, Catharina Geelen en Joke Koopman, aan taalbeleid van twee opleidingsteams gewerkt.

'Uitgangspunt van de Firma Taal is allereerst dat taal vooral teamwork is, functioneel Nederlands een goede plaats moet krijgen en er voor iedere leerling ondersteunend Nederlands beschikbaar moet zijn', stelt Kappers. De Firma Taal streeft ernaar dat elk team de beschikking heeft over een taalcoach, dat het taalbewustzijn van alle docenten wordt verhoogd en dat alle docenten feedback kunnen geven op het taalgebruik in beroepsgerichte taken. De manier waarop dit wordt vormgegeven verschilt per team. 'Bij Gooi en Vechtstreek richt één team zich op de niveaus van het Raamwerk Nederlands (Europees Referentie Kader, ERK), het ontwikkelen van beroepsgerichte taaltaken en het geven van feedback. Daarnaast wil dit team invulling geven aan extra lessen ondersteunend Nederlands. De taalcoach van een ander opleidingsteam concentreert zich met name op beoordeling en examinering van taal in de beroepscontext door taal in de proeve van bekwaamheid te integreren.'

Nulmeting

De taalbeleidcoördinatoren van Gooi en Vechtstreek Catharina Geelen en Joke Koopman hebben in alle

opleidingsteams een zogeheten 'nulmeting taal' gehouden. Een schriftelijke enquête en gesprekken met de opleidingsteams lieten zien wat teams al aan taalbeleid deden. Voor de taalcoaches bleek er genoeg werk op het gebied van taal. Geelen citeert uit de rapportage: 'Taalverwerving maakt geen integraal onderdeel uit van de opleidingsteams en is vooral de verantwoordelijkheid van taaldocenten. Niet alle teams hebben taaldocenten.' Naar aanleiding van de rapportage is in dit project vooral ingezet op het team Administratie en het team Techniek. In beide teams was een taalcoach aanwezig waar mee samengewerkt werd.

Taalcoaches

Bij Gooi en Vechtstreek zijn de taalcoaches betrokken bij een opleidingsteam. Geelen: 'Ons doel was taalcoaches toe te rusten om in hun team aan taal te werken. Daarnaast hebben we gewerkt aan de deskundigheid van taalbeleidcoördinatoren, zodat ze taalcoaches goed kunnen begeleiden.' De taalcoaches uit de richtingen Techniek, Administratie, Zorg en Welzijn en Mode en Kleding zijn gezamenlijk aan de slag gegaan. De taalcoaches hebben een aantal bijeenkomsten deskundigheidsbevordering gevolgd en werkbijeenkomsten belegd. Onderwerpen die aan bod kwamen:

- Teambijeenkomsten voor de docenten Nederlands en voor het hele team.
- Voorstel voor ondersteunend Nederlands.
- Feedback en de ontwikkeling van feedbackformulieren.
- De rol van de taalcoach in het opleidingsteam.
- Taal in de proeve van bekwaamheid.

*Taal zit door de hele
opleiding heen*

Ontwikkeling van taalbeleid in de teams Administratie en Techniek stond in eerste instantie centraal.

Team administratie

Minke Bosman, taalcoach van Administratie, geeft aan waar het accent lag bij 'haar' team: 'In dit opleidingsteam heeft taal al een centrale rol. In administratieve en secretariële beroepen is schriftelijke en mondelinge communicatie van groot belang. Bij Administratie liggen de grootste problemen bij de schriftelijke taalvaardigheid van leerlingen. Daarnaast hadden wij het idee dat de taalvaardigheid van de leerlingen de laatste jaren minder werd.' In het team is ingezet op alle fronten:

- Taal is teamwork: het team heeft kennis genomen van de taalniveaus van het ERK, taaltaken benoemd uit de kwalificatiedossiers en feedback-formulieren ontwikkeld.
- Functioneel Nederlands: er is een begin gemaakt met het opstellen van taalprofielen die aansluiten bij de taaltaken uit het kwalificatiedossier. Daarnaast kijkt het hele team wat leerlingen nodig hebben om goed te kunnen functioneren op hun stageplek. In het programma houden ze rekening met de ERK-niveaus.

- Ondersteunend Nederlands: ontwikkelen van een remediaal taalprogramma en het inroosteren van extra tijd hiervoor.

De activiteiten worden het komend jaar, onder aanvoering van Bosman, verder uitgebreid.

MTSplus

De taalcoach van MTSplus, Wilma van Raay, gaf aan te willen werken aan het integraal beoordelen van taal in de proeve van bekwaamheid: 'Alle collega's binnen het team Techniek zijn zich terdege bewust van het belang van Nederlands binnen en buiten de opleiding. Juist in het competentiegericht onderwijs wordt er op taalgebied veel van deelnemers gevraagd: vergaderen en notuleren, verslagen schrijven, presentaties houden, informatie opzoeken en verwerken. Taal zit dus automatisch door de hele opleiding heen en beperkt zich niet tot de lessen Nederlands. Het afgelopen jaar hebben we ons beziggehouden met de examinering van Nederlands binnen MTSplus. Om de taalniveau-eisen concreet te maken, heb ik met diverse techniekdocenten gekeken welke taaltaken kunnen vóórkomen op plaatsen waar de deelnemers werkzaam zijn. Met behulp van de kwalificatieprofielen en het Raam-

werk NT2 hebben we checklisten ontwikkeld voor de verschillende competenties.'

Er is een handleiding met stappenplan en een verantwoording over taal in de proeve geschreven. Beide worden het komende jaar uitgetoetst en indien nodig verbeterd.

Taalcoaches gaan verder

De taalcoaches in Gooi en Vechtstreek willen graag verder. Als het aan Annelies Kappers ligt gebeurt dat ook en ontwikkelen ze nog meer deskundigheid en kwaliteiten die horen bij het profiel van een taalcoach: 'Een taalcoach is heel goed op de hoogte van het raamwerk, van de ERK-taalniveaus en van de beroepsgerichte taaltaken. Hij gaat hierover in gesprek met het team en oefent met de taalniveaus en de taaltaken. Een taalcoach heeft didactische en coachvaardigheden, strategisch inzicht en kan werken in en met een team. Daarbij is hij pragmatisch, sluit aan bij wat mensen willen, neemt initiatief en weet taal steeds weer op de agenda te zetten. Belangrijkste is dat een taalcoach het doel sterk voor ogen houdt. Een pittige taak!'

Continuïteit

Geelen is tevreden over de ontwikkeling van het team taalcoaches: 'We hebben nogal wat last gehad van opstartproblemen. Er was een groot verloop onder taalcoaches en vaak bleef lang onduidelijk of randvoorwaarden gerealiseerd konden worden. Het kost vervolgens even tijd voor een taalcoach zijn rol kent en deskundig is om in het team aan de slag te kunnen. Taalbeleid is een proces dat tijd nodig heeft. Er zijn nu concrete resultaten en er is ervaring opgedaan waarover we in het taalcoachoverleg spreken. Andere taalcoaches kunnen daar in hun eigen team mee verder. Continuïteit is ook belangrijk. Als duidelijk is wie voor een langere periode taalcoach is, kan met zijn taken rekening worden gehouden in het rooster en kunnen er inhoudelijke vervolgstappen met het team gezet worden. Dit kan alleen als het management dit mogelijk maakt.'

In de lessen ondersteunend Nederlands worden ook digitale taalmethodes ingezet

10 Examinering en beoordeling van taalvaardigheid

Jacqueline de Maa heeft in het project 'Taalontwikkeling in het mbo' een team van taalcoaches ondersteund bij ROC Aventus Apeldoorn en bij ROC van Amsterdam Gooi- en Vechtstreek. Zij vertelt over toetsing en beoordeling van Nederlands in het competentiegericht onderwijs.

Wat betekenen de eindtermen Nederlands in het document Leren, Loopbaan en Burgerschap?

'Vanaf het schooljaar 2007-2008 moeten alle deelnemers die starten met een experimentele mbo-opleiding een basisniveau Nederlands beheersen op het moment dat zij hun opleiding afronden. Deze nieuwe eindtermen taalvaardigheid hebben consequenties voor het onderwijs. Er moet namelijk voldoende aandacht zijn voor taalontwikkeling, zodat alle cursisten het gewenste eindniveau halen. Dit heeft gevolgen voor de toetsing en examinering. Scholen moeten kunnen aantonen dat leerlingen het vereiste niveau gehaald hebben.'

Hoe zullen mbo-scholen Nederlands gaan examineren?

'Er zijn verschillende mogelijkheden. De overheid schrijft een centraal examen Nederlands voor, een curriculumonafhankelijk examen. De school kan ook beroepsgerichte taaltoetsen afnemen die gerelateerd zijn aan het Europees referentiekader (ERK), al dan niet ingekocht bij een Kenniscentrum voor Bedrijf en beroep (KBB) of andere exameninstelling. Een alternatief is taalproducten te verzamelen in een portfolio. Die producten worden beoordeeld op basis van de vereiste niveaus. Daarnaast maakt op een aantal plaatsen taal een integraal onderdeel uit van de proeve van bekwaamheid. Een ROC kan op dit moment nog zelf beslissen welk toetsinstrument voor welke leerlingen op welk moment wordt ingezet.'

Jacqueline de Maa

Wat voor consequenties heeft een centraal examen?

'Begin november 2007 pleitte een meerderheid van de Tweede Kamer voor deze optie. Het argument hiervoor is een garantie voor kwaliteit en uniformiteit van het taalniveau van alle leerlingen in het hele mbo. Het gevaar van een centraal examen is dat de lessen Nederlands geheel in het teken komen te staan van een voorbereiding op het algemene examen Nederlands en niet – zoals het zou moeten – aansluiten bij de taal die gevraagd wordt in de beroepsopleiding, de beroepsuitvoering en het programma Leren, Loopbaan en Burgerschap.'

Zijn methodeonafhankelijke taaltoetsen een optie?

'Ja en nee. In de komende tijd zullen er nieuwe methodeonafhankelijke toetsen komen die gerelateerd zijn aan het ERK en/of aan bestaande toetsen CEF-normen worden gehangen. Ook deze toetsen zijn geschikt voor algemene taalniveaubepaling, maar kunnen niet beroepskwalificerend worden ingezet in verband met het ontbreken van de beroepscontext en vakspecifieke taaleisen. Het is maar de vraag wat je met de uitkomsten kunt doen, welke beslissingen je kunt nemen.'

Hoe werkt het taalportfolio?

'Wie werkt met een portfolio, adviseer ik taal integraal op te nemen in het algemeen portfolio. Dus geen apart taalportfolio. Zo is er een fysieke link tussen de beroepspraktijk en andere vakken. Leerlingen voeren op afgesproken plekken taaltaken uit die beschreven zijn in het taalprofiel en/of uit het kwalificatiedossier. Dat kan in de les Nederlands zijn, maar ook tijdens de theorieles, de praktijkles, de stage- of werkplek of tijdens prestaties. Ze moeten luisteren naar de instructie van hun stagebegeleider, gesprekken voeren, een overdracht lezen en schrijven of een verslag of notulen van een vergadering maken. Deze taaltaken worden beoordeeld volgens de normen van het ERK. De producten en beoordelingen worden al dan niet digitaal opgeslagen in het taalportfolio. Eenduidige beoordelingscriteria zijn een voorwaarde. Je moet als school heel goed nadenken over het beheer van het portfolio. Hoe houd je het portfolio actueel? Een andere vraag is hoe zwaar de verschillende beroepstaalproducten wegen bij de eindbeoordeling.'

Kan taal beoordeeld worden in de proeve van bekwaamheid?

'Ja. Als je taal wilt beoordelen in de proeve van bekwaamheid, moet het een logisch en integraal onderdeel uitmaken van die proeve. Van belang is te kijken hoe de proeve er in het vakgebied uitziet. Wordt de proeve in een praktijksimulatie afgenomen of in een reële werksituatie? Wie beoordeelt de proeve? Zijn er in de proeve al situaties waarin

taal gemakkelijk geïntegreerd kan worden? Wordt de proeve door het kenniscentrum voorgeschreven, op school gemaakt, door de leerling samengesteld op basis van vaste criteria? Allemaal cruciale vragen bij het integraal opnemen van Nederlands in de proeve van bekwaamheid.'

Welke toetsvorm heeft de voorkeur in het competentiegericht onderwijs?

'Taal kan wat mij betreft het best beoordeeld worden in de praktijk. Leerlingen verwerken en gebruiken Nederlands op hun stage- of werkplek of in een praktijksimulatie en worden daar ook beoordeeld. Portfolio en taal in de proeve van bekwaamheid vind ik twee goede voorbeelden hiervan. Waarschijnlijk zal men kiezen voor een methodemix van enerzijds een algemene landelijk gestandaardiseerde taalvaardigheidstoets en anderzijds portfolio en integrale beoordeling van het Nederlands.'

Beoordeling van functionele taalvaardigheid op de werkvloer

Het Instituut voor taalonderwijs en taalonderzoek anderstaligen (ITTA)

Universiteit van Amsterdam

Het ITTA is een expertisecentrum voor Nederlands taalbeleid en is een onderdeel van de Universiteit van Amsterdam. De activiteiten van het ITTA zijn erop gericht de integratie van anderstaligen in de samenleving te bevorderen. Het gaat daarbij altijd om taalleren in een praktijkgerichte context. Het ITTA werkt met vernieuwende praktijkgerichte concepten als geïntegreerde scholing, inhoudsgericht taalonderwijs, taalgericht vakonderwijs en taal en participatie in inburgering.

De deelnemende ROC's hebben tijdens het project inhoudelijke ondersteuning van het ITTA gekregen bij het bereiken van de taalbeleidsdoelstellingen Nederlands. Het ITTA is deskundig op het gebied van taalverwerving in het (v)mbo en heeft zijn ervaring ingezet in het landelijk project – als aanjager, adviseur en stimulator van taalbeleid. Vijf ervaren trainers en adviseurs hebben elk de deelnemende teams op locatie gecoacht, getraind en geadviseerd tijdens de ontwikkeling van taalbeleid.

Opdrachtgever	ITTA adviseur
ROC Zadkine / Rotterdam Opleidingscentrum Welzijn, Sport en Beweging	Tiba Bolle
ROC Drenthe College / Emmen Onderwijscluster Handel en Commercie	Paula Bosch Tiba Bolle
ROC Zadkine / Rotterdam Opleidingscentrum Handel - Uiterlijke verzorging	Tiba Bolle
ROC Amsterdam Werkmaatschappij RAI – Zorg en Welzijn	Inge van Meelis
ROC Deltion College / Zwolle Unit Zorg Welzijn	Inge van Meelis
ROC Aventus / Deventer Sector Economie en Ondernemen	Lies Alons
ROC Aventus / Apeldoorn Sector Techniek	Jacqueline de Maa
ROC van Amsterdam Gooi en Vechtstreek – Opleidingscentra Administratie en Techniek	Jacqueline de Maa

*De trainers van het ITTA:
Jacqueline de Maa, Inge van
Meelis, Lies Alons en Tiba Bolle*

Colofon

Tekst

ITTA

Tekstredactie en productie

Ravestein & Zwart

Vormgeving

Lauwers-c

Druk

Drukkerij Trioprint

Oplage

3.000

Maart 2008

onderwijs dat werkt

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door het procesmanagement MBO2010